

Een viertal oude rechtsdocumenten uit het hertogdom Limburg : Born, Echt, Weert en Stein

<https://hdl.handle.net/1874/237153>

EEN VIERTAL
OUDE RECHTSDOCUMENTEN

UIT HET

HERTOGDOM LIMBURG.

BORN, ECHT, WEERT EN STEIN.

DOOR

JOS. HABETS,

Kapellaan te Bergh-Terblijt.

ROERMOND,
SNELPERSDRUK VAN J. J. ROMEN

VAK 47 No. 151

EEN VIERTAL
OUDE RECHTSDOCUMENTEN

UIT HET

HERTOGDOM LIMBURG.

BORN, ECHT, WEERT EN STEIN.

DOOR

JOS. HABETS,

Kapellaan te Bergh Terblijt.

ROERMOND,

SNELPERSDRUK VAN J. J. ROMEN.

1875

Een viertal oude regtsdocumenten

UIT HET

HERTOGDOM LIMBURG.

Op het einde der vorige eeuw wilde de openbare meening, door de philosophie van dien tijd in het leven geroepen, de radicale afschaffing der wetten en gebruiken, die tot op dat tijdstip in voege waren geweest. Alles wat oud was noemde men versleten, en in niets stelde men meer vertrouwen, dan in de toekomst. Om de vrijheid en het geluk der volken te verzekeren moesten dan ook de instellingen, die de volken regeerden, vernield worden. »De mensch is vrij geboren — riep Rousseau uit — en overal ligt hij aan ijzers geklonken». De achttiende eeuw en de fransche revolutie, die dien kreet vernamen, antwoordden: »laten wij die ijzers verbreken, en de vrijheid zal heerschen.»

Thans zijn die boeijen geslaakt, de volken zijn vrij; de koningen zijn gebonden door de constitutie en de natiën regeeren zich zelve. En in weerwil van dat alles, gaan onze zaken niet veel beter dan die onzer voorouders. De gebreken, die de samenleving bij ons voorgeslacht hinderden zijn afgeschaft, maar er zijn nieuwe in de plaats gekomen, gebreken somwijlen grooter en hinderlijker dan die onzer voorzaten. Deze teleurstelling doet menigeen terugdenken aan den »goeden, ouden tijd» en men vraagt

zich af, wat toch eigenlijk den vrede bij onze voorouders bewaarde. Men studeert hunne wetten, hunne landsgebruiken en eigenaardige gewoonten en men komt zeer vaak tot de overtuiging, dat bij hen, naast veel versleten theoriën, ook veel goeds en bruikbaar te vinden was; dat bij gevolg het staatsgezag onzer voorouders wel wat hard is beoordeeld geworden, en dat men niet had behooren te breken met de traditiën, die de geslachten samen koppelen.

De algemeene wetten der oude landen, graafschappen en hertogdommen onzer streken zijn genoegzaam bekend; daarnaast echter vindt men van onze steden, dorpen en heerlijkheden, plaatselijke gebruiken, eigenaardige costuymen, schepen-cleernissen en gilde-reglementen, die meestal nog onuitgegeven in de archieven rusten of in handen zijn van particulieren, alwaar zij gevaar loopen te gronde te zullen gaan. Deze stukken werpen niet minder licht, dan de algemeene wetten, over het openbaar en burgerlijk leven onzer voorouders; zij zijn bijgevolg overwaardig om door den oudheidkundige en den geschiedvorschcr bestudeerd te worden.

Reeds meermalen werd in deze Publicatiën de aandacht der leden van het Oudheidkundig Genootschap op zulke stukken gevestigd. Enkele dier documenten hebben reeds het licht gezien. Wij deelen nog een viertal mede in de vaste hoop, dat onze poging, door de uitgave van meerdere soortgelijke bescheiden, moge gevolgd worden.

De twee laatste nummers bevatten zekere privilegiën van Weert en Nederweert en de regtsgebruiken van Steyn.

Limburgsche documenten van dien aard, zoo als costuymen, hof- en bankrechten, molenrechten, grensscheidingen van banken en heerlijkheden, costuymen van leen- en laathoven, die in deze Publicatiën of elders het licht zagen, hebben betrekking op de volgende plaatsen onzer provincie:

Maastricht (1), Meyel (2), Simpelveld (3), Meerssen (4), Bergh (5), Bemelen (6), Thorn (7), Asselt bij Swalmen (8), Terweijer onder Heerlen (9), Gulpen en Neuborg (10), Geisteren (11), Grathem (12) Vijhlen (13) en Susteren. Zij werden meermalen beoordeeld en beschreven. Hun algemeene strekking is bekend.

Dit is echter minder het geval met stukken als onze nummers 1 en 2. Deze zijn bosch- en weiderechten en hebben betrekking op de twee voornaamste gemeenteboschen van ons land: het Echterbosch en de Graatheide. Men kan, ons crachtens, deze boschrechten terugbrengen tot de markrechten der Duitsche stammen. Zij handelen immers, gelijk deze, over een bepaald grondgebied, waarop de buurlieden uit den omtrek eenig recht bezitten. Zij bepalen het eigendom van dat gebied en de wijze waarop er gebruik van gemaakt wordt, alsmede hoe dit gebruik geregeld en beschermd wordt. Beide bosschen waren echter geen oorspronkelijke marken. Indien wij den inhoud der boschrechten gelooven mogen, zijn ze ontsproten uit den boezem van het kroondomein onzer frankische koningen; het bosch van Echt uit dat van Pippijn van Herstal en de Graatheide uit de eigendommen van Swentibold, koning van Lotharin-

(1) *Publ. etc. du Limbourg*, t. III p. 232.

(2) *Ibid* t. XI p. 241.

(3) *Ibid* t. VII p. 346.

(4) *Ibid* t. IV p. 55 en VII p. 341.

(5) *Ibid* t. VI p. 37.

(6) *Ibid* t. IV p. 45.

(7) *Ibid* t. VIII p. 195.

(8) *Ibid* t. VI p. 253.

(9) SLANGHEN. *Het markgraafschap Hoensbroeck*, p. 201.

(10) *Publ. etc. du Limb.* t. VII p. 345 et t. IX p. 286.

(11) *Ibid* t. IX p. 241.

(12) *Ibid* t. VIII p. 285.

(13) QUIX. *Geschiede der Abtei Burtscheidt* p. 181.

gen (1). Zij zijn eerst marken geworden ten gevolge der wegschenking. Hierin verschillen zij dan ook van de oorspronkelijke marken en gemeenteweiden, die over den ganschen Duitschen bodem verspreid zijn, en waarvan men nog hier te lande sporen vindt in de gemeenschappelijke heiden onzer Limburgsche Kempen. (2)

De heer Sloet van de Beele, die zich met de studie der Geldersche markrechten heeft onledig gehouden en over dit onderwerp veel licht heeft verspreid; leert ons dat de markrechten in het algemeen over drie zaken handelen: over den grond, de personen en de rechten. De uitlegging, die hij van deze drie zaken geeft, kan ons strekken tot nadere kennis der boschrechten van Echt en Graatheide, waarom wij ze hier op het einde dezer korte inleiding mededeelen: »Men vindt — zegt hij — door het geheel oude Duitschland grootere en kleinere grondoppervlakten, bij verscheidene personen in gemeen gebruik. Zij komen onder verschillende namen voor. De meest algemeene zijn: mark, gemark, dikwijls met het bijvoegsel: gemeene en opene, of samengesteld met veld, bosch, hout of woud. Sedert de twaalfde eeuw vindt men gemeente, gemeinde, almennig, almeine, alsmeind en dergelijke woorden, welke een denkbeeld van algemeenheid, gemeenschap uitdrukken. (3) In Westfalen en in ons land is de benaming van

(1) Zie de boschrechten van het Sustersche bosch uit 1260. in de *Publ. etc. du Limb.* t. VI p. 538. Ook dit bosch schijnt uit het landsdomein ontsproten te zijn.

(2) Om eene landstreek — zegt de Heer baron Sloet — door een Germaansche stam ingenomen, te doen kennen en als eigendom te doen eerbiedigen, werden op de grenzen teekenen in de boomen gesneden, aardhopen, steenen en palen opgericht, of wallen opgeworpen, die men landweeren of landgrachten noemde. Een alzoo kenbaar afgeteekende streek werd eigenaardig een gemarkte genaamd, en, met weglating van het voorzetsel ge, dat dikwerf wegvallt, eene markte of mark. SLOET, *Van Als* p. 44.

(3) Grimm vertaalt Almende door *Silva communis*, *compascuum*. Dezelfde beteekenis heeft het woord *gemeinte* in de Clernis van het Echterbosch.

buurschap, hoerschap (*communio rusticorum*), broek, en op de Veluwe maalschap, zeer gangbaar (1). Deze gronden hebben bepaalde grenzen, welke dikwerf niet te samen vallen met die der politieke verdeeling. Vele zijn er, die niet slechts in verschillende burgerlijke gemeenten, maar in verschillende Staten liggen (2). Een parochiaal verband is bij velen op te merken. Wegens de grenzen door boomen, steenen, belten enz. gekenmerkt is de naam markt een der meest karakteriseerende en meest gebruikelijke.

»De personen, die de marken gebruiken, dragen verschillende namen, meestal in overeenstemming met die, welke aan de gronden gegeven worden, als daar zijn: markers, markgenooten, holten, ganerben, alpgenooten, schaarmanen, bureu, malen. Die van erven, geërfdén, erfgenamen, gewaarden, bureu zijn in ons land zeer gangbaar.

»Het gebruik bestaat in het genot der natuurlijke voortbrengsels van den grond: hout, plaggen, schadden, steenen, leem, turf, heide, gras, veeweide, jacht, vischerij. Dit genot is uitsluitend, zelfs zoodanig, dat het meestal aan de markgenooten niet vergund is, wat de mark hun oplevert buiten de mark te verkoopen (3). Tegenover het genot staat de verplichting tot het onderhouden der zaken, die ten dienste van allen zijn bestemd: wegen, stegen, waterleidingen, waterkeeringen (4)

(1) Hier in Limburg noemde men de marken voor zoover mij bekend is: de gemeente, het gemeen broek, de gemeen heide, het gemeen bosch enz.

(2) Dit was het geval met de rechthebbende kerspelen op de Graatheide, die in de middeleeuwen ten deele tot het land van Borne en ten deele tot dat van Valkenburg behoorden, en ook later tusschen Gulik en België verdeeld bleven.

(3) Vergelijk art. 14 der Beschrijvinge van de Graatheide en art 21 der Clernis van het Echterbosch.

(4) Vgl. art. 12 en 20 der Clernis en art. 9, 10, 11 en 12 der Beschrijvinge van de Graatheide.

»Het gebruik der gronden is niet afhankelijk of beperkt door den rang of stand der personen ; edelen en onedelen, ridders en knechten, goedsheeren, ministerialen en vazallen, vrijen en hoorigen, geestelijken en leeken oefenen te samen gemeenschappelijk dezelve rechten uit (1). Hieruit volgt, dat die rechten geen persoonlijke, maar zakelijke zijn. Oorspronkelijk waren zij verbonden aan een huis en hof, aan de saalweer. Later werden zij daarvan afgescheiden, vervreemd, en meer dan één recht kwam in handen van denzelfden persoon.

»Omtrent den eigendom van den grond onderscheidt men in Duitschland tweëerlei, namelijk : of de mark is vrij en de markgenooten hebben den onbeperkten eigendom ; of de mark heeft eenen goedsheer of had eenen leenheer. In dit geval berust bij dezen, zoo als men zegt, de echte oppereigendom , terwijl het gebruik uitgeoefend wordt door de preciaire bezitters van huis en hof. Vele van dezen aard komen er niet voor ; en in ons land, althans in Gelderland, geloof ik niet, dat er op grond van stellige oorkonden ééne is aan te wijzen (2).

»Wat de inrichting van de huishouding, de economie en politie der mark betreft, deze berust geheel en uitsluitend bij de markgenooten, zelfs in die marken, welke eenen goedsheer hebben. De markgenooten zijn hun eigene wetgevers en rechters, en hierin is een der meest eigendommelijke kenteekenen van de marken gelegen, die haar scherp van ieder andere vereeniging , van gemeenschappelijke gronden onderscheidt. De markgenooten leven als

(1) Zie het additioneel artikel uit 1446 van de Beschrijvinge der Graatheide, waardoor eene inbreuk op deze algemeene bepaling gemaakt wordt.

(2) Over het oppergezag van den heer van Borne op de Graatheide zie art. 2, 5 enz. van de Beschrijvinge, en over de rechten van den hertog van Gelderland op het Echterbosch zie art. 1, 2 en 3 der Clernis van Echt.

zoodanig onder het bestuur van eigengekozen of erfelijke rechters (1), bepalen zelve eigenmachtig wat recht zal zijn in de mark, komen in ongeboden en geboden vergaderingen bijeen, zijn de oordeelvinders als de bank gespannen is en doen door hunne beambten het gevonden oordeel ten uitvoer leggen." (2)

Dit kort betoog zal voldoende wezen, om onze boschrechten naar waarde te kunnen beoordeelen.

JOS HABETS.

Bergh-Terblijt

20 Oct. 1875.

(1) Vgl. art. 9, 17, 18, 19 enz. der Beschrijvinge der Graetheide. Het Holtgeding te Echt bestond uit de burgemeesteren en het gericht, maar de elernis is opgemaakt »in eyn volle vaegtgedinge" bijgevolg in tegenwoordigheid en met toestemming der buurlieden en markgenooten. Men weet overigens dat onze vroegere burgemeesters de vertegenwoordigers waren der gemeente.

(2) SLOET VAN DE BEELE. *Van A's* p. 70-71. Over de markrechten in Zwitserland raadplege men een wel doordacht opstel in de *Revue des deux Mondes* jaargang 1875 p. 610.

De Graatheide bij Born.

Wij hebben onze zienswijze betrekkelijk het verblijf van Swentibold, koning van Lotharingen (895-900), te Born bij Sittard, en diens schenking der Graatheide aan veertien kerkdorpen uit den omtrek, in onze *Geschiedenis van Susteren* (Publ. etc. du Limb. 8 IX p: 461, jaargang 1869) blootgelegd; het is dus overbodig, dat wij hier nogmaals daarop terug komen.

De beschrijving der schenking van koning Swentibold, die de boschrechten der Graatheide voorafgaat, is meermalen in druk uitgegeven. Men kan het vinden in onze *Geschiedenis van Susteren*, en in eene *Collection de pières relatives au partage de la Graatheide*, uitgegeven in 1821 door wijlen den advokaat Sassen, te Maastricht. De boschrechten tegelijk met het verslag zagen het licht in den *Sittarder Stads und Kreises-kalender auf das Jahr 1823*. Dit stuk evenwel is aldaar uitgegeven volgens een slechte copie en bijna niet verstaanbaar.

De uitgave der beschrijving en der boschrechten, die wij hier openbaar maken, is genomen van eene copie op papier uit 1592, die wel is waar niet geauthentiseerd is, maar die ons toch als de beste voorkomt, welke wij tot hieraan gevonden hebben (1).

(1) Afschriften bestaan in menigte in de dorpen der omstreken van Sittard, maar de meeste zijn onjuist en slordig afgeschreven.

Die beschrievinge der Graedtheyde.

(895—900.)

Het was eenen heer tot Born, der was geboren van Overlandt, uijt Ungeren (1). Koninck Sanderbaudt was hij genant; die lagh by synder Vrouw en sliep, ende Godt sandt hem in sijnen sinn, dat he sich mit haer berije (2), dat hij wolde geven den ermen luijden eene gijfte om Godt, want hij hadde se dick gebrocht in grooter noot; ende het beliefde haer, dat hij hún gaf den bosch geheijten die *Graedt* metten heijden ende weijden, omdat hij voortijden dese landen metten luijden dickwijls gebracht hadde in groot lijden, met rooven ende branden; soo dat hy aen hon sijn ziele wederom wolde quyten. Ende desselven morgens, doe hij op was, herhaelde hij aen sijne heeren die bij hem waren, wat Godt hem hadde gesandt in sijnen sin ende ginck, doe de miss uijt was, tot einen van sijnen dienaren, en dede hem op sijn peerdt sitten, terstont doe die heeren water genoemen hadden voor den eten; ende soo stracks riet den dienaer van der brüggen; ende koninck Sanderbaudt hadde hem gheseijdt: soo wi veel kirspel-dorpen, dat hij úmbrijden konde bijnnen der maeltijdt, die souden op den bosch, heijde, ende weijde gehooren. Soo reet hij het eerst aan tot *Born*, van *Born* tot *Güttekoven*; van *Güttekoven* tot *Limborch*; van *Limborch* tot *Sitterdt*; van *Sitterdt* tot *Münstergeleen*; van *Münstergeleen* tot *Opgeleen*; van *Opgeleen* tot *Beeck*; van *Beeck* tot *Elsloo*; van *Elsloo* tot *Steijn*; van *Steijn* quaem hy aen Huijeren (3), ende daer stont een wijtt ros gesadelt, en

(1) Andere handschriften hebben Lotharingen. Koning Swentibold was inderdaad een Hongaar van gehoorte.

(2) Berije, beraden, in overleg treden.

(3) Een ander handschrift heeft Houserlinde.

sijn peert was moede; ende hij stont van sijn peert en satt sich op dat wijt ros ende leet dat sijne op de plaetse staen, ende reet daervan dannen tot *Vrmond*t; van *Vrmond*t tot *Berg*; van *Berg* tot *Beecht*; van *Beecht* tot *Papenhoven*; van *Papenhoven* tot *Büchten*; ende reet alsoo tot *Holtum*; en vandt daer een alt wijff bij dem valderen staen, ende baedt haer, dat sij hem dat valderen op dede, des sij niet doen en wilde; ende doe waerdt hem een teicken gedaen, dat die heeren geten hadden; soo reet hij om *Hóutomb*, ende was noch tot *Born* te goeder tijd, dat koninck *Sanderbaúdt* met sijn heeren wederom water naemen van der maeltijd; ende doen vertoeg (1) hij dem heeren, waer hij all geweest was, en wie dat hem al gegangen was. Doen ginck koninck *Sanderbaúdt* sitten ende ordineerde die rechten; die blijfen souden, ende die breuken die hij ende alle toecomende heeren van *Born* weder solden hebben, ende dat sij overheeren blijfen solden aen die meerge-noemde gemeente, ende om des gemeinen orbers wille, op dat der bosch niet verganckelijck en worde.

I. In den eersten spraeck der koninck: want die vrouw tot *Hóutem* den dienaer niet door laeten en wolt, soo sijn die van *Holtumb* der gemeinden ten ewigen daghen quijt.

II. Voort soo sal een heer van *Born*, die nu is of ommermeer sal worden, een overheijdt blijfen, ende sal den voorgenoemden bosch doen hoeden mit twee fursteren; der sal hij eenen setten, en die ganze gemeente van den *XIV* kirsplen den anderen; ende dese beijde süllen geeijt sijn ende gesworen den heer van *Born* en oock der gemeinden, beijden hünne rechten te bewaeren; und daerüm dat een heer van *Born* desen voorgenanten bosch hoeden sall, als vorgenant is, soo sal een heer van *Born* dat

(1) Vertelde.

hogergericht hebben van der voorgenanten gemeinden en oock dat wijlt dat daerop sal sijn, ende die keüren, die op vorgenaemden bosch fallen sullen als hiernae beschreven staet.

III. Ende oock heeft een heer van Born dat eijnd, dat uijt den voorgenanten bosch gespleeten is, für sijnen kamer brandt, dat geheiten is den *Vrijbosch*; ende niet meer rechten sall een heer van Born in den voorschreven bosch hebben te boschen noch te hawen.

IV. Item dit sijn die rechten, die die gemeinden op den bosch hebben: In den eersten, soo sal een jeglijck priester, die in die voorsch. XIV kirspelen woont, ende die kirspels kercken bediendt, hebben des jaers IV wagen groen houdt uit den voorsch. bosch: dat is te weten te alieken hochtijden, korsmessen, paschen, pingsten ende allerheiligenmesse ein foder; ende daer voor sal een jeder priester voorsch: alle sondags in sijn kirspels kercke bidden ende doen bidden voor koninck Sanderboudt en sijn huijsvrouwe seelen. Ende voort, soo magh een jeglijck mensch, der woont in eenig van dese voorsch: xiiij kirspelen boschen, wanneer dat hij wilt, op alsüleke keur, als hier na beschreven staet.

V. Item is het saecken dat jemandt in desen voorsch: bosch veert met wagen, als hij houdt soo roept hij; als hij lijedt (1) soo bidt hij; als hij vaert soo fluidt hij (2). Kan hij dan alsoo seer gefaeren, dat hij mit zijn vorste peerdt op sijnen hoff kan komen, daer hij woont, dat die vörster hem nae komen, soo sal dan der geene, der den wagen drijft, sijne roede achterwarts schieten, ende daer met sal hij quijt zijn op dij tijdt.

(1) Liedt: den wagen belaadt met hout.

(2) Als hij wegrijdt zal hij fluiten.

VI. Maer is het saecken dat hem die fürsters te achter volgen kunnen, eer hij op sijnen mishoff kan kommen, ende dat hij geladen heeft eenig van drijen keürhaut: dat is te weten, eijcken, beucken ofte linden, soo sal der fürster dat ierste peerdt uijt spanne en penden für drij rinsche gulden, sonder eenigh wider segghen des geenen, der dat peert is ofte dat haut; ende van dese voorsch: drij rijnsche gülden sullen ij sijn dem heer van Born ende eenen den voorsch. fürsteren.

VII. Vort ist saecken dat die fürster emandt finden houwen keür haut, die niet en vaert met waghen, den sullen die fürsteren penden dat wapen ofte dat bijel, daer hij mit houwt, ende laten hem dat niet losen sij en willent. Vort so magh men tacken van dem keürhoút houwen inde all ander hoút van der erden, sonder die drij küerhoút, eijcken, böecken ende linden vorsch.; ende waer het saeck, dat emandt keürhoút gehouwen hadde ende blijff daer liggen over den derden dagh, en enigh mensch van den xiiij kirspelen vindet, ende kan het bewijsen, dat het soo langh af is geweest, soo is het verleegeu hoút ende soo mag eenig mensch van de xiiij kirspelen het wegvaeren sonder misdoen.

VIII. Item ist saeck dat emandt in den bosch ten ontijt vaert met wagen ende dat hij wederom op sijnen hoff kommen kan, soo is hij vrij, maer finden hem die fürsteren, soe mogen sij dan dat voerst peerdt penden, für ein vat even of V schillingen daarvan te geven, ende een kerr für iij schillingen; ende eenen kreútwagen für XV penninghen; een bússel, soo eenen mensch draeght, für een alt meurcken; ende dat des daghs niet meer als eens. Die kleijn keüren sijn den fürsteren; ende daer heeft der heer niet aen, en waer het saeck dat emandt

eenigh keürhaút afsniede met seegen, dat war gestoolen, ende des heeren will, sonder lijff of lid te neemen.

IX. Ende want een heer van Born seijdt ofte verneempt, dat der bosch voorsch: te seer verfiijt ofte schangen geijjt, soo magh he den bosch doen te vreeden leggen met raedt der xiiij kirspelen-dorpen voorsch:, op einen dagh als hij wilt; maer soo mott hij dan des nesten sondags dar bevoorn doen gebijeden in de voorsch: xiiij kirspelskercken, dat sij komen op eenen gemeinen dagh in de eerst genoemde weeck aen denselven bosch thegen *Bergh*, op dem *Roorsack* (1). Ende blijft eenigh van den voorsch: kirspeldorper buijten, ende die, wer der Heer van Born ende des boschrecht niet souden gehoorsamen op den genoemden dagh, der in de kercke geboden wère, soo magh den Heer van Born mit raedt der anderen, die daer waren, soo vern als emandt uijt den kirspel op de voorsch: houtgheding were, wael afsluijten; maer wer daer eenigh ander kirspel van de xiiij kirspelen sterck van leüden, die mogen hún wael leenen man van húnnen luijden, en daermit súllen sij noch bij hunne gerechtigheid blijven, die sij tot den voorsch: bosch hebben. Ende daer sal hij mit raede der gemeinden van den xiiij kirspelen den voorschreven bosch te vreeden leggen, v jaer often iij jaer, daer nae dat dit den Heer met der gemeente oorberlijck dúnt te sijn in alsúlcker maeten.

X. Of het saeck were dat emandt binnen den tijden, dat hij te vreeden ligt boscht (2), het were groen hout ofte tacken van den voorsch. drijer keürhout, met waghen, karren ofte bússelen, den die fürsteren vinden, eer hij op

(1) Andere handschriften hebben Neursaeck of Reursack.

(2) Hout kapit.

sijnen hof quæm als voorschreven is, den sullen die voorsch. fürsteren penden für den hoogen keur.

XI. Ende were het saeck dat desen voorsch: bosch te vreedden lagh, en dat dan een heer van Born emandt hóut in den voorsch: bosch geeft, het were lüttel ofte veel, soo moghen alle de voorsch: gemeinden wederom bosschen als eerst, eer hij te vreedden gelacht was.

XII. En were het oock saeck dat emandt führ door of neven den bosch mit kar ofte met waghen, ende dat hem iet brak aan zijn getouw, ein rond ofte ein tonge ofte ein witze, die magh ein ander in den bosch hóuwen ende legghen dat alde op de stadt, of den bosch te vreedden ligge of niet, sonder eenigh misdoen.

XIII. Vort were het saek dat de fürsteren emandt fanden, der geboscht hadde in den vorsch: bosch met der nacht ofte daege op sondag ofte op geboden vierdaghen, den mogen sij borchtochten ofte fangen tot des Heeren wille van Borne sonder hem lijff of lidt af te nemen.

XIV. Item ofte emandt die woont in den voorsch: xiiij kirsplen hóut in den bosch gehohlt hedde en heddet vrij heijm op sijn goedt, ende droget ofte fuhret uijt den xiiij kirsplen, ende die fürsteren of emandt der in die xiiij kirsplen woont mogen die lúijden dan aenbrengen ende borchtochten; die dat gedaen hebben sullen aen den Heer sijn verfallen, sonder lijf ofte lid te nemen, tot sijnen wille. Ende desgelijcke ofte een huijs van den hout uijt den bosch getimmert were, en magh men niet brecken ende huijten den kirsplen verkopen; ende wer dat eerstwerff aenbrengt sal syn borchtocht daerof hebben ofte die fürster het gedaen hedden.

XV. Ende were het saeck dat emandt boschde in vorsch: bosch, der niet en woont in eenig van den vorsch: xiiij Kirsplen, het were mit waghen of sonder

waghen , en dat dien emandt vonde , der woonde in den xiiij kirspele , die moghtem penden für den hochsten keür , gelijk offem die fürster gepandt hedden.

XVI. Wanneer een heer van Born eenig hout weggeeft , soo ist dergeene dem dat hout gegeven is , als hij het afhoudt , schuldig den fürsteren van sijnen hout eenen alden groot.

XVII. En were het oock saeck , dat emandt van den fürsteren borchtocht were , ende seggen wolde , hij en were niet te recht geborchtocht , soo sal der Heer van Born , tot sijnen genoegde , dan een houdtgeding doen maecken , wie dat voorschreven is , en wat dan die xiiij kirspele hem wisen nae der kunden van der fürsteren ofte goede luijden , dat magh he nemen.

XVIII. En were het saeck dat emandt gewisen wordt op des hoffs hogen keür , het were man ofte wijff , ende stelde den keür niet af , soo sal en mag der Heer van Born die fürster senden in die kirspele daer hij woont , en doen desen menschen geseggen , dat sij hem zenden te Born voir sijnen keur ; ende doen sij des niet , soo sullen sij allen van desen kirspele der gemeinden met sijnem toebehoor quijt sijn , soo verre hij hem krijgen konnen ; Ende als hij hem te Born heeft , soo magh hij hem doen halden ter tijdt toe , dat hij die keuren ofte keur betaelt , soo wij dat gelegen is.

XIX. Ende wilt ein Heer van Born nader bescheidt sien ofte horen van den vorsch : xiiij kirspele , so sullen sij dit bewisen met hun bosschen ende houwen , drijven ende vlieten ende varen tot der vorsch : gemeente uijt ende in , so als sij dat für mennigen jaren her gebracht hebben , ende mit hünne gemeine veestraeten , die uyt elcken kirspele komen op den vorsch : gemeinden ; ende dat sijn hon segelen ende brief , die van gantzer werde sullen sijn

totten ewigen daghen toe, gelijk die hier to gehalden en gegeven sint.

XX. Item die fürsteren sullen alle sondaghs te Born ter misse komen en als de misse uijt is, oock mit op der borch gaen, en dan sal men hún die sop geven, ende sullen bij hunnen eijdt, den sij gedaen hebben, de rechte waerheijdt seggen aan den Heer van die keuren ende brüeken, die binnen der vorsch: weeke verschenen ende gefallen sijn; ende dan is den Heer elicken förster alle jaers eenen grauwen winter tabbert schüldig.

Item in dem jaer ons heeren 1486 werd ganz verdraeghen, dat alle de gheene, die in den xiiij kirspele woonen ende opgaende brüggen hebben dat die voortaen op den voorsch: bosch geen recht hebben, want sij für hún selven herlichheijdt hebben; en willen, men sall sij borchtochten off sij daerop doen bosschen of houwen.

Eenig halffener, die in die xiiij kirspele wonen, ende met hunnen nabüeren geen gebuürschap halden en willen, süllen afgeslooten worden tot der tijdt toe, dat sij gemoet sijn met den nabeüren lijft ende leijdt te lijden, doen sij daerboven, men sal sij borchtochten.

Al deese puncten staen tot erkenenis der 28 man, te weten van ider kirspele twee.

(Onder stont:)

Item dat vors. is gecollationeert mytten principael, dat ich vonden hebbe int ampt van Born, op dinsdach in juny genaemt hoymaent, Anno xvxxxiiij.

II.

Echt en het Echterbosch.

De Wel Eerw. Heer G. Peeters, kapellaan te Blerick, heeft een uitvoerige beschrijving geleverd der gemeente Echt. Deze heeft het licht gezien in deel IV p. 52 - 145 dezer Publicatiën. Het komt ons dus onnoodig voor over de geschiedenis van Echt hier nogmaals uit te wijden. Daar de geachte schrijver evenwel een merkwaardig document dier plaats, de Clernis van het Echterbosch, niet bespreekt en misschien ook niet gekend heeft, schijnt het ons passend dit stuk hier als bijdrage tot zijnen arbeid te laten volgen.

De »Clernis vander gemeynte van Echt» wordt ingeleid door eene beschrijving der limieten van het toenmalig kerspel Echt, die tamelijk wel met die der hedendaagsche gemeente overeenstemmen. Echt grensde, toen gelijk nu, aan de Oude-Maas en aan de dorpen Maasbracht, Montfort, Posterholt, Waldfeucht, Saefelen, Havert, Susteren en Roosteren. Deze omtrek bevatte de inwoners, die met de hoof Gerborgh, onder Roosteren, rechten hadden op het bosch. Zij handelt verder over het »Echterwalt», hetwelk de bewoners, volgens den inhoud van dit stuk van koning Pippyn hadden ten geschenke bekomen (art. 2.); over den graaf van Gelder als beschermheer van het bosch, over de vorsters de boschrechten, de boschgedingen, enz. Men moet zich niet laten misleiden door het woord »gemeynte» hetwelk zich in het opschrift en in den text van dit stuk bevindt. Dit woord wordt hier niet

altijd gebruikt in den zin van ons modern woord gemeente, *commune*; maar het beteekent ook, zoo als wij dat hierboven reeds bemerkten de onverdeelde gronden der inwoners, de gemeenzame veeweide en het gemeenzame bosch, *silva communis, compascuum*.

De Clernis van het Echterbosch dagteekent uit 1477 en is gevolgd door eene uitspraak van den hertog van Gulik des jaars 1554 betrekkelijk verscheidene moeielijkheden gerezen tusschen de inwoners van het hertogdom Gelder en die van het hertogdom Gulik, betrekkelijk hun wederzijdsche belangen. De voornaamste punten, die in dit stuk besproken worden, raken: het turfsteeken, het hout-houwen en de veedrift der Guliksche inwoners in het Echterbosch, het herstellen der oevers van de beek bij Nieuwstad, de limieten tusschen Susteren en Roosteren, Echt en Ophoven, Echt en Waldfucht, Saefelen en Havert, tusschen Echt en Kareken, tusschen Lierop en Melick, tusschen Beesel en Belfelt ter eenre en Mulbracht en Kaldekirchen ter andere zijde, tusschen Lobberich en Breyll enz.

De Clernis met de zoo even gemelde Bijlage werd gedrukt te Roermond bij Frans Maxmiliaan van Ophoven (1721-1749) en telt elf bladz. in fol. Wij danken een exemplaar van dit uiterst zeldzaam schrift aan de vriendschappelijke goedheid van den Hoog Edelgeboren Jonkheer van den Bergh, procureur-generaal bij het provinciaal hof te Maastricht. In den Catalogus der Handschriften, nagelaten door wijlen den Heer Notaris Guillon, komt onder N° 9 een geauthenticeerd afschrift dezer Clernis voor. Andere exemplaren zijn ons niet bekend.

Clernis vander gemeynthe van ECHT.

1447.

IN NOMINE DOMINI Amen. Idt is tho weten dat der bijfanck ind Reinonge der Gemeinten van *Echt* aengiet op ter *Liefstiegen* to *Cruchten* op ter *Maesen*, int soo vort op *Hoemborgh*, van *Hoemborgh* vort die straet langs neven *Sint Joest* die straet all uyt, so wat op desesijde geseeten is, gehoort in onser Gemeynthen, ind is in onsen bijfanck, van der straeten vort neven *Sint Joest* op *Huysen boem*, van *Huysen boem* vort langs *Gersseller*, van *Gersseller* op *Rijsdijck*, van *Rijsdijck* voert langs *Monfforder veldt*, soo voert langs ghen *Ouwen*, ind gen *Ouwen* en hoert in onsen beifanck niet, van gen *Ouwen* voert langs der *Monmixbosch*, van dan soo voert langs *Postert* ind soe voert tot *Kierenssen* aen de *Cluyse*, van der *Cluysen* voert te *Suepert aen den boem*, van dan voert langsgen *Harenreveldt*, van den *Harenrevelde* soe voert fur *Fucht* op tie *Holterstraet*, ind daer so ligt ein guet is geheyten *Ruttings guet*, dat guet gehoort in onsen beifanck, het gefiele sich op eyne tiet dat der Amptman des Heeren van *Heynsbergh* einen misdedigen man gefangen hadde op desen selven *Ruttings guet* ind der Amptman van *Montfort* mit den van *Echt* verforden ind vervolghden dat soo verre dat der selve man wederomme op 't selve *Rutgens guet* gelievert waert in soe wes gericht daer van quaem geschieden overmits der Greve van *Gelre* ind anders nemants; ind daeromme dat de selve *Ruttings guet* der kircken van *Echt* ongelegen is heeft die kirck van *Echt* erfelichen alle jaer van den selven Guede vier pont Was ind VI d^e t'sins ind daer mede

soe moegen die selven die opten guede vurss. woenden off ouch noch woenen moeghen hoen kirkrechten tot *Fucht* ontfangen; item van *Ruttings guede* soe voert op ten *Duven poel*, van de *Duven poel* aen gen *Santgaet*, ind van dan voert aen gen *Leuwen buecke*, van dan voerts langs gen *Sastelre veldt*, ind van dan soo voert op *Heylare* voirt tot *Hoyngen in der beecken*; ist saken dat jemant were der broeckig holt geladen hedde ind ennig vande furster tot de queeme ind dat stell peerdt ter halver beecken, met syne roede achter op synen aers ruerden, der selve sall noch op onsser Gemeynen gepant syn, want die halve beecke noch in onsen beifanck is; van der *Beick* voirt langs dat veldt op die *Haeverder veestege* van der *Veestegen* voirt langs *Haeverdervelt* ind toe vort op gen *Laechbane* tusschen die twe brueck recht door die heide op *Milis Grave*, van *Mylis Grave* op *Vermaletteneyck*, van dan voirt op ten *Witten stein* langs *Dieterveldt*, ind soe voirt op ghen *Hulfshegge*, van dan voirt in *Boenigher hegge*, ind van dan voirt in ghen *Doetbroeck*, van dan voirt op gen *Hoeye brugghen*, van der *Hoeger bruggen* recht voirt op die *Niehe Maese*, soe recht op ten thooren van *Alden Eyck*.

I. Alle die geene die binnen desen beifanck vurss: woenhettigh syn die gehoeren op dese Gemeynthe van *Echt*, uytgescheyden eyn hoff geheyten *Vroenhoff* onsen genedigen Landtheer toebehoorende gelegen t' genen *Breuck* der nu onbetimmert is; weert saecke dat der hoff betimmert wurde ind daer op lude woenden, die en sullen gein gemeinschap hebben met den luden van *Echt* in der Gemeynthe vurss: ind die saecke daeromme der selve hoff vurss: gein gemeinte gebruycken en solde is, dat idt is geweest op ein tiet dat ein Greve van Gelre ter tiet onse genedige Heere eynden dienre hadd den toebehoerden den hoff t' *Gerborgh* tot *Tulde* gelegen, in den kirsipel van *Roesteren*, ind omme

trouwen dienst wil derselve dienaer den Greve van Gelre synen Heer gedaen hadde, baet der Greve der Gemeynen van *Echt*, dat sey den hof t' *Gerborgh* mit hoen gemeynen geven wolden, welker beeden hem geweygert waert; soo vraechden der Greve of hē in den kerspel van *Echt* geynen hof en hedde der in der gemeynen gehoerden, men sacht jae, und hem waert voorgelacht der *Vroenhoff* vurss.; soe saecht der Greve soo neeme ich mynen hove syne gemeynen, ind geve sy den hoeve t' *Gerborgh*, ind der hof der *Vroenhoff* was berauft syner gemeynen ind waer vergencklich in den timmer, ind nog huden dis daechs is inder hof t' *Gerborgh* gebruyckt und mach gebruycken der Gemeynen van *Echt* gelyck den luyden van *Echt*.

II. *Item* id is ouch to weten dat die van *Echt* hoen Gemeynte, als den waldt, boss, bruecke, heyde und weide niet verkregen en hebben noch oen gegeven en is van hoenen Lantheer, meer van eynen der geheiten was Coninck *Pippijn*, umb eeren in dienst will die luyde van *Echt* den selven Coninck *Pippijn* gedaen ind bewesen hadden; ouch soo sulden die van *Echt* toll vry syn alsoe verre sy hoere lantheeren lyen durffen ind alle die rechten te gebruycken die die Stadt van Aecken heeft, (1),

(1) Het is geschiedkundig dat Pippijn van Herstal den heiligen bisschop Wiro, te Odilienberg gevestigd, tot zijnen zielsbestierder had gekozen en diensvolgens meermalen te dier plaatse bezocht. Van uit zijne landgoederen te Herstal, Meerssen, Gangelt of Zusteren leidde de oude romeinsche heerbaan, tē midden door het Echterbosch, in de rigting van Melick en Odilienberg. Het is op één dier bezoeken, dat deze zinsnede der Clernis duit. De Eerw. Heer Alb. Wolters in zijne *Geschiedenis der III. Wiro, Plechelmus en Odgerus* p. 57 verhaalt omtrent dit koninklijk bezoek het volgende: »In de omstreken van Odilienberg blijft nog eene herinnering aan de bezoeken van Pippinus voortleven in den naam van eene brug tusschen Echt en Waldvucht op den weg van Susteren naar St. Odilienberg gelegen, en die den naam van Pippinusbrug behouden heeft. Daar zoo luidt de overlevering, te midden van het moerassige broek, voer Pippinus in zijn voertuig gezeten, zich eensdaags vast. De naburige

III. *Item* als dan die van *Echt* desen waldt mitte gemeynten daer toe behoerende langen tiet beseten ind in freeden gebrueckt hadden, ind seer wydt ind breit gelegen was, waerdt hun vast ongereick daer aen gedaen van den omme geseten uytweldige luden des sy niet wael bij hoer selven gekeren en konden, soe dat sy omme noitz wille daeromme by hoen genome ind gekoere hebbe hoene Lantheer, doe ter tiet eyn Greve van Gelre was, dat he sy beschudden ind beschirmen sulde vur alle uytweldige luyde, in des soe sulde he hebben dat derde deyl van alle broecken oft beteringen, die daer van den walde ind gemeynte verfielen; indes soe sette eyn Heer van Gelre tot der beschirmus as hoen Lantheer eynen Furster, indie van *Echt* twee Furster die alltiet in den hoff tot *Echt* geeidt ind geswaeren werden, ind die sullen alle luide penden die sy opten wald ind die gemeynten broeckigh fynden.

IV. *Item* omme dese Gemeynte te gebruycken ind toe genieten, só syn daer tóe geordineert ind gesat in der weecken twee Boss-daegen vur die ackerlude, als des Maendaechs ind des Freidaechs, ind vur die koeter dat syn die geyn waegen noch peert en hebben des Dinsdaeghs ind Saterdaeghs, meer die selven moegen hoen holt houwen ouch des Maendaechs ind des Frydaeghs, ind nemant en sal eycken holt houwen anders dan op syne broecken et en sy hem dan geerloft van den Gericht, ind hie toe soo syn gerechtight alle die ghene die toe der kircken van *Echt* behoeren ind aldaer hoer kirckregten ontfangen

landlieden snelden hem nu ter hulp, waarop Pippinus, ter belooning voor dezen bewezen dienst, aan de ingezetenen van *Echt*, het uitgebreide terrein schonk, 'hans bekend onder den naam van *Echterbosch*'. Ook KNIPPENBERG *Hist. eccl. ducatus Gelrie* p. 55 verhaalt deze overlevering, maar met eene kleine afwijking. Melden wij ten slotte dat tot aandenken aan de schenking van Pippijn een gedeelte van het *Echterbosch* den naam van *Koningsbosch* draagt.

ind in desen byfanck sitten, ind anders nemantz sonder der hoff t' *Gerborgh* daer vur aeff verclaert is.

V. *Item* dese drie Furster sullen penden alle lude die sy brueckich fijnden in onsser Gemeynten oft in onssen byfanck, jae bis ten eynde ind ter plaetsen dat dat steel peert op ten mist hoff is, ind koemen die Furster soe laet, soe sal der man daer van ontfaeren syn ind quijt syn. Van ingeseeten luiden; ouch meer eenich man, die tot *Echt* in die doup gekeerstent is ind aldaer woenaftigh is, is ein geboeren Furster op der Gemeynte van *Echt*, al soo verre als hy pendt ind die pende in den hoff tot *Echt* bringt; ouch soe moegen alle gemeynte dat syn alle lude die toter kircke van *Echt* gehoeren ind daer woenhaftigh syn, vuer und flamme op-gaende hebben, alle vuytweldige lude die sy brueckigh fynden op ter gemeynten vurf: penden gelijk den Fursteren, maer sy en sullen gein ingeseten lude peynden eet en were dat dan gebreick aen den Fursteren were, soe moegen t' Gericht sy penden.

VI. *Item* soo wes dan die Fursteren van ingeseten luden penden, sullen sy des aevents in de hoeff tot *Echt* bringen ind laeten hun betaelen die broick die daerop gesath is, gelyck sy hoennen eydt daerop gewoonlich syn te doen,

VII. *Item* soo wat die Furster oft die gesellen, dat syn Ingeseeten van vuytweldige luden broeckig finde sullen sy pende ind in den hoeff tot *Echt* bringen, oft doen gelove; ind ist saecke dat die uytweldige gebroeckt heeft ind genade begeert sal men hem gnade doen daer nae hy gebroeckt heeft, begeert hy ouch rechts, men sal hem des waldts in haeffs rechts laeten geschien ind wederfaeren,

VIII. *Item* gebuert sich wael dat onderwylen twistinge is tussehen den Fursteren, den gesellen, ind den uytweldigen luden die gepant syn, die eine seggen sy hebben

gebroeckt die ander seggen daerentegen ; als men anders daer van gein waerheyt meer en weyt, soe sal mens den Fursteren geleufen op hoenen eidt, ind die gesellen sullent op ten heyligen behalden, in die uitweldige gepande luden niet, want dat alsoe des waldts ind hoeffsrechts is.

IX. *Item* id is wael geschiedt, dat die gesellen sommige tiet vuytweldige lude overbroeckich holt gepandt hebben ind die uytweldige luden niet geerne gepant to haeffve comen en weren ind hebben mit den gesellen gecomponiert ind hebben hoen penningen gegeven daer mede den Her in der Gemeynten van *Echt* nae des haefrechtz seer groet ind veel te koert geschieden ; ind die selven die dat gedaen hadden als men dat vernaem, worden daer van seer van den Gerichte gestraft ; ind moesten daer van den Heer ind der Gemeynten op gnade gottbeteringe doen, want dat seer swerlichen verboeden is, ind niet to myn so en sulden die vuytweldige gepande lude, hedt men sy moegen crygen, gepant bleven syn, want sy teghen des waldt und haeffs rechtz gedaen hadden.

X. *Item* den Heer en magh gein holt ewech geven sonder die Burgemeisters in den Gericht van *Echt*, die Burgemeisters ind 't Gericht van *Echt* en moegen ouch gein holt ewech geven sonder den Heer, mer semplich als men iemant holt geven sal, weertsaeke dat ennig van hoen sonder den anderen holt ewech geve ind der gene der dat holt hieff oft haelden daer over gepant wierde van den Fursteren oft van den Gesellen hij sulde broeckigh syn,

XI *Item* id is wael gesciet dat lude gepant syn geweest van den Fursteren die saechten sommige gesellen hebben hoen t' holt gegeven oft vercocht, oft sy syn wael van gesellen gepant gewiest ind saechten die Furster oft ennigh ander hed hoen t' holt gegeven oft vercoufft neit

toe min soe en bleven sy gepant, meer alst die gepande lude in der waerheyt by konden bringen, dat hoen dat holt alsoe gegeven oft verkoucht was, heft men die selve gracelyk gehandelt ind deckwyle hebben die selven die dat holt alsoe vercougt hadden die gepande luden moeten quytten, ind worden seer daer over gestrafft want et den gantzen lande kondig is dat nemants des holts mechtig en is dan der Heer mitten Burgemeisteren ind den gericht van *Echt*.

XII. *Item* die van *Echt* moegen hoeren waldt ind bruecke mit willen ind consent hoens Landtsheeren in 'freden leggen wanneer hoen dat genoegt, meer der Heer en sals niet doen sonder den van *Echt*, nog die van *Echt* en sullens niet doen sonder den Heer, meer sementlyck wanneer hoen des genoegten sull sonder jemants bekroenen.

XIII. *Item* eyn jegelyck sal syne Bossdage halden weert-saecke dat jemants buyten Bossdage bosdden ind holt haelden salmen penden op die broeck die daer op steit.

XIV. *Item* nemant en sel eycken hout houwen; toch einre tiet uytgescheyden op den *Kyrsavent* dan soo mag ein jegelich nae den *gueden alden Herkhomen* ein voeder eycken holts haelen tot synen *Kerstock* (1); meer ist saecke dat jemant is der timmeren wilt, der sal by dat Gericht komen ind gesinnen timmerholt, ind sal seggen wat hy timmeren wilt, ind daer nae dat dan syn timmer syn sall, sullen hem die Burgemeisteren ind t' gericht timmerholt geven nae der *gueder* alder gewoenten.

(1) Van den kerstblok of kerstock, *la buche de Noël*, wordt ook melding gemaakt in de Boschregten van Susteren. (*Publ. etc. du Limbourg*, VI p. 340.) Op den huidigen dag bestaat het gebruik der kerstschobbe nog in vele Limburgsche huisgezinnen. Dáár de kerkdiensten op kersdag vroeg in den morgen anvangen, wordt het vuur 's avonds te voren niet uitgedoofd maar door eenen »kerstblok" aangehouden. Zie verder het woord kerstenblock in het Vlaamsch Idioticon van Schuermans p. 233.

XV. *Item* soo wanneer die gesellen iemant gepant hebben, mit wagen ind perden, die lude ind perde behoeren den Heer ind der Gemeynen, ind wage ind getouwe den gesellen, die lude moegen mitten gesellen gedingen ind componeren soe nae sy kunnen, wanneer die gesellen jemant penden sonder waegen ind perde sullen die gepande lude t' yeerst mitten gesellen gedingen ind componeren nae der broeck sy gebroeckt hebben, ind dan voirt mit den Heer ind den Burgemeisteren, ind oft die gepande lude niet wael mit den gesellen sig vereenigen en kunnen ind die gesellen te voel hebben volden, dat sal staen op goetduncken des Gerigtz ind daer mede sullen die gesellen sig dan laeten genoegen.

XVI. *Item* soe wannen eyn Eycker gewassen is soe sullen die Burgemeisteren mitten naebuieren op ten bosch gaen ind den Eycker toe besien ; ist saecke dat eyn voll Eycker is soe sal der plueger opstaen ses vercken ind die koeter drie ; ind ist saecke dattet gein voll eycker en is salmen dat raemen daer nae hoen dunckt dat nutt syn sall, ind als men desen eycker aldus besien heeft cerren opsleit , sullen die Burgemeisteren oft einsdeels vande *Gericht* tot *Montfort* gaen tot hoene *Drossart*, in doen hem kont sullich alsdan op te *Bosch* is, ist ein voil eycker sall men mit hem overkommen nae synre koecken, ist oug gein voll eycker, sal men oug dat fuegen nae den gewass der eycker gewassen is, anders so en sal gein man meer vuerdeyls hebben boven den gemeynen man, men willes hem dan gonnen ; ind dese vercken die aldus op ten eycker gaen sullen sal men borren mit den Brandt von *Echt* ; weert-

(1) Over den eikelenoogst en het dryven der varkens in het bosch handelen ook de boschregten van Susteren. Om den eikelenoogst te bevorderen dienden de bepalingen, die verboden eiken- beuken- en lindenhout te kappen. Zie art. 6 der Beschrijvinge der Graatheide hierboven p. 598.

saecke dat daer eenige vercken sonder den Brandt van *Echt* op ten *Boisch* gingen, sullen verbeurt hebben ein deyl den Heer ind twee deyl der *Gemeynten* van *Echt*, uytgescheyden die vercken die van des *Drosseten* wegen daer op gedaen worden.

XVII *Item* ennigh ingeseten man der eycken holt heft gehouwen ind niet is ontfaeren, und daer en bovæn wurdt gepant der sal boetetig syn X broddrager, ind sullen dat peerdt setten in der herbergen ter tyt toe dat betaelt is.

XVIII *Item* als men eycken holt eweg heeft gegeven dat sall werden gehouwen in bywesen der Fursteren, ind oft die Furster eweg gingen sullen sey laeten staen by die Heuwers hoenen staeff oft hoen overste kleidt op dat men mircken sulde dat der Furster daer by sey geweest.

XIX. *Item* soo wat hier beschreven is dat hebben Scholtis Burgemeisteren ind Schepenen in die alste guede Knaepen van *Echt* die mitertijt syn gehoert ind geleert van hoenen Vurvaederen ind Vuralderen ind van alder toe Alderen, dat sy dat op hoen eide genoemen hebben ind die waelgebaeren lude op hoen huldinge, ind wir halden dat noch huyden to daege vur recht ind vort halden sullen gelyck als onse Vurvaederen ind Vurelderen dat gehalden und gelaeten hebben, want ons onse Lantheeren alle wege hir in gehalden ind daer by gelaeten hebben.

XX *Item* soe alsdan ein tijd lanck ind bysonder in desen laeren LXXVI ind LXXVII der *Bosch* seer gehouwen ind vernielt is, soo wael van den binnens luden als van den butens luden, daer by groot scade den Heer ind der *Gemeynten* geschiet is, ind omme dat nu voortæn beter te verhoeden, soe ist ingesat overmits Heeren *Wilhelm van Flodrop Ritter erff-Vaeght toe Ruremunde Drossart tot Montfort*, den *Burgemeisteren ind gantzen Gericht mit gefolchgenissen der gantzer Gemeynten van Echt* dat gein

man voirtaen, ind nae deser tyt geyn *eycken holt* houwen en sall et sy op den bosch oft in den brueck anders dan op syne bruecken, weer daer in broickich wurde den sollen die Furster penden ind die perde in der Herberge setten, die perden daer uyt niet to nemen die broecke en is aen gelde betaelt, nemant daer in te spaeren.

XXI Voirt soe wanneer dat jemant timmerholt geheist heeft ind hem gegeven is sal hy houwen, ind wes soppe daer van komen, en sal men geinen butens luden vercoupen, mer die selve die dat timmerholt gehouwe heeft maich selve die soppe nae hem nemen, ind geven den Furstere van illicker vueder soppe J. Brasser, ind itsaeke dat hy selve der soppe niet en wilt, mag eyn ander uytter de Kerspel van *Echt* die soppe nae hem nemen ind geven den Furstere als vurss. is.

XXII *Item* heeft ons Heer' den *Drossart* vurss. ouch bewillicht dat syn Huyswaegen geyn soppe meer den van *Fucht* noch nemant anders verkoupen en sall, meer hy sall sy toe brande op 't *Huys* to *Montfort* fueren, off hy wilt, off ein ander Ingezeten mach sy nae hem voeren, soe verre der Huyswagen der niet en begeert, weirtsaecke dat der waegenknegt ennige soppe hir en boven verkoucht ind die lude daer over gepant wurden sullen sey gepant syn.

Weirt ouch saecke dat jemant *Timmerholt* hieffve ind dat niet en vertimmerden mer dat verbrende ofte vercoufft, dat sal staen op straefinge des *Gerichts*,

Ouch sal men dat Holt dat tot timmer geheist is vertimmeren oft beginnen toe timmeren daer nae dat hy dat gehaelt heeft binnen ses weken,

Ouch soe ist ingesat dat die Furster dien sie nu op datum hier onder beschreve alle verdenckenisse opsegge

sullen ind sy noch die nae hoen kommen, en sullen nemandt verdengen vortaen, et en is mit willen des *Drosseten* der Burgemeisteren ind des gantzen Gerichts,

Ind dit sullen die Furster aldus halden op hoenen Eydt ind voert op sulcke peen als ons genedige Heer *Hertogh Aleph* op hoen gesat heeft als by der galgen,

Dit vurss. deser syden is geschiet Anno XIIIe ind seven ind zeventigh, XVIII. daghen ind den Meye ind geslaeten in einen vollen vaeght-gedinge, overmits ind in teghenwerdigheyt Heeren Wilhelms Drossart vurss. ind der ganser Gemeynten. Onderstont Gecollationeert met seecker oudt Quohier in Syne Majesteyts Reicken-camere van Gelderlant berustende en is by my Griffier der selver bevonden te accorderen Was onders: G: SCHOUTEN

Gecollationeert teghens de Authentijcke Copie is by my Secretaris der Stadt ende Heufsigericht Echt bevonden t'accorderen, Quod attestor

De grensscheiding tusschen Gulik en Gelderland, als Bijlage bij voormelde Clernis.

Van Gots gnaden wir *Wilhelm Hertzog zu Guilich, Cleve Und Bergh, Grave zu der Marck und Ravensberg Her zu Ravensteyn Cc.* Doin Allen den Jhenigen den disser unser Brieff furbracht wirdet, zu wissen, nachdem allerley irthumben und gebrechen hiebevör gewest und lange gestanden haben, zusschen den Amptluiden und Bevelhaveren des Furstenthombs Gelre an einer, und den Amptluiden und Bevelhaveren des Furstendumbs Guilich an der ander syden betreffende die bepaelingen und scheidungen der Hoocheyt, und beider vurgenanter Furstenthummen, Jurisdicions, und auch zuissche ettlichen Untherthanen der selver Furstenthummen angainde die Vehedrift, Heidhauwen, Torfsstechen, Holtzhauwen und anders mit Sambt vielerley pendungen wederpendungen, gewelden, und anderen beswerungen darussz erfolgt, und aber zu hinlegung und vergleichin solcher irthumben und gebrechen in dem vergangen Jaer eyn und funfszigh zusschen der Romischer Keiserlicher Majestatt unsers allergnedigsten Herren Commissarien und unseren Rethen und verordenthen Gutliche Bykompst und Communicatien gehalten, welcke Commissarien sambt unseren Rethen und verordenthen nach fleissiger besichtigung der strydigen plaetsen, und als sie beyde partyen aen ieder siden wal und in 't lange verstanden ire bescheydt gesehen und sig uff alles waill und wie sig gebuert informirt hadden, entlich uff hoich gedachter Keizerlicke Majesteit und unser waillbehaegen und believeen einen freuntlichen Verdrach zuisschen beiden gemacht und uff gericht haben, daervan der inhalt van wortt zu wortt hier nach volgt:

Als die Romische Keiserlicke Majestatt unser allernedichster Herr die Edele ende Hoichgelerten *Adrian Nicolai* oerer Mait. Cantzeler des Furstenthumbs Gelre, *Christoffel Greven van Moers*, Meester *Johannen Baedt*, Meester van Requesten Ordinaris in oerer Majt. Grooten Raede ende Doctor *Johan Stalbergh* oerer Mat. Raed ther einer ende die Doortluchtigh, Hooghgebooven Furster *WILHELM Hertoug tho Gulich, Cleve und Bergh etc.* die Erentvesten ende Hooggelerten *Johannen Ghogrieff* Cantzeler, *Wernheren van Hoesteden* Hofmeister ende Amptman tho *Grevenbroich* ende *Gladbach*, *Alexander van Drynborn* Hoffmeister ende Amptman tho *Born* ende *Godarten Gropper* der rechten Doctoren ter ander syden verordent, die gebrecken die sich tusschen den Amptluiden ende Bevelhebberen der bepaelingen ende hoocheyt halven beider Furstentummen *Gulich* ende *Gelre* ende ouch tusschen etlichen Onderdaenen van wegen der Vehedriff, Heidhauwens, Torffstechens, Holthauwens, ende anders tho gedraegen ende eyn tijt lanck erhalten (wa moiglich) gutlich tho verglijcken ende tho vereynigen, daer nae hebben de vurgemelte Verordenthe Rede tho beyden syden die strijdige plaetsen besichtiget, den voirgebrachten bewijs ende kondtschappen verhoert, oick sich der gelegentheyd soo veel moglich erkundigt ende nae veel gutlicker underredingen ende communicatien sig in der gutlicheyd soo veel moglich erkundigt ende nae veel gutlicker underredingen ende communicatien sig in der gutlicheyd op wailgefallen ende behagen Keiserlicke Majesteyt ende Hoichgedachte Herthogen vergliecken ende verdraegen in maeten wee hernahe volgt:

Ten eersten als sich gebrecken erhalten tusschen den Amptluyden, Bevelhebberen ende Mulleren tho *Millen* ende der *Nuwerstadt*, van wegens eynes *Dijcks* oft *Dhams* ende

Kallen oft *Canails* gelegen onder *Sittart* op der beecke so doer *Sittart* loept, soe ist verdragen dat die *Moelenaer* van der *Nuwerstadt* sall laeten leggen in den *Dham* ofte *Dijck* tegens den stroum nae der *Moellen* van *Millen* hin aff up synen kost een Grondt block ofte Vloer, gelyck den grondt van der overster beecke ende daer upsetten in 't waterpass een *Canall* ofte *Kaal* thien voet lanck ende haldende einen voet waters binnen in 't vierkhant ende die onderste plancken van den *Canaell* sullen niet dicker sein dan Schiplancken; ende die van der *Nuwerstadt* soo well om desen *Dijck* ofte *Dham* tho maecken, als om den selven, mit sambt die boert der *Beken* tho onderhouden, sullen moegen die erde nemen up den *Guylichssen* grondt, mits oirlof begerende welck oirloff men hem niet en sal mogen weygeren, des sullen sy die selve erde gehouden syn te nemen ter plaetsen daer men hem wijsen sal, ther minsten schaeden ende ther naester gelegentheynt; ende die *Dham* sal nitt hooger gemaect werden dan die bempden syn ende up ter ander syden nae der *Gemeynten* eyn palm leger ofte nederer dan ander syden nae den bempden; oock sullen die van den *Nuwerstadt* die vurs: *Canail* ende *Dham* onderhouden ende als van nooden syn sall die vurs vloer ofte grondt block mogen fegen doch niet dieper nog anders maecken dan vorgeseet is,

Them anderen als oock irdomb geweest is tusschen den *Gerichten* tho der *Nuwerstadt* ende tho *Born* der *Hoocheyt* halven ende den *Decken* tho *Sittart* ende den *Heeren* van *Hoemen*, des *Thienden* halven by den *Wolff*, up eenen stuck Landts van der plaetsen an dar die *breide eyck* gestain heeft, bis up ein *klein eyckskan* da die *Herlicheit Lymborgh* aengaet, d'welk stuck in den *hoff* to *Guttinckoven* hoert, ende vormails *heide* geweest aver nu to Lande gemackt, is in praesentie des *Decken* van *Sittart*

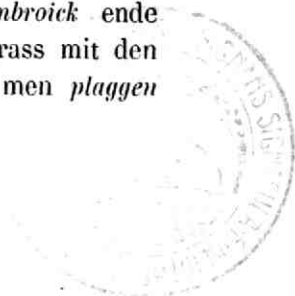
(d'welck soviell hem aengaet geconsentiert heeft in 't geene dat doer ons soude gehandelt werden) doer ons Commissarien veraccordiert, dat die voorseyde platz mit der *hoocheit* ende *Thienden* nae der *Nuwerstadt* blyven sall, ende dat op die platz daer die *breide eick* gestaen heeft, ende *paelstein*, ende ein ander *boem*, en an dat ander *klein eicksken* oock ein *paelstein* sullen gesat werden, ende ist den Herren van *Hoemen* up behaegen als boven geconsentiert, die *Thiende* up den selven Lande liggende nu ende voirtain inne tō foeren sonder præjuditie nochtans eins jeders Gerechtigheydt, indien dat Verdrag by *Keiserl. Majest.* ofte *Hoichgedachten Hertogen* niet aengenomen en worde,

Ten derden als tussen den van *Susteren* ende *Dieteren* ter einer ende den van *Roesteren* ter andere zyden lange tyt gebreeken geweest syn aengaende de reyninge ende bepaelinge der *Hoocheit*, oick den gebruyck etlicker Gemeeynden up die *Geleen* ende *vloedt Graeff* schietende, die *Koeckeler* ende *Sijpe* genoempt, syn die selve nae besichtiging der plaetsen, verhoer der kuntschappen ende bewijs tho beyden dheylen dogh up behaegen wo voirss. mit voirweten ende believe beyder partijen verdragen, wo volcht: Nemlich dat die bepaeling ende scheydinge der *Hoicheit* hin furder syn ende gehalden werden sall, van der *Alderlerssen wyden* biss in die *Heerstræet* voirt alle die *Heerstræet* aff biss an *Brysacksgutt* tusschen *huys* ende *schuyr*, alsoo dat datt *huys* up den *Gellerschen* und die *schuyr* up *Gulischen gronde* verblyven, van daer vort biss up dat *steegh* oft *vonderen* in die *Geleen* ende soo voirt die *Geleen* aff biss an den *Kuckelaer*, van den *Kuckelaer* uit der *Geleen* langs die *Thuin* biss uff den *vloedtgraeff* vort van dar langs die *Thuin* so an der *sypen stain*, alsoo dat die *Geleen* boven den *Kuckeler* ende die *Tuyn* an dem *Kuckeler* ende *sypen* die *hoicheyt*

scheyden en die *Kuckeler* en *syphen* in die *Gellersche hoicheyt* verblyven ende die *Bempden* ende andere *Erftschaft* so over die *Geleen* ende *Tuyn* nae *Dieteren* liegen in die *Gulissche hoicheyt* gehoeren; van dem *Tuyn* der *syphen* langs *Berndt* van *Gressenichs Bempden* ende langs *Rochus Bempden* ende langs *Thier Qualichs Bempgen* hinder dem *huys* ende langs *Pollarts Bempden* biss up die *Leymkuyll*, daer ein brugge plag to staen alsoo dat die vurs. *Berndt van Gressenichs Bempden* ende *Rochus Bempden*, *Thier Qualichs Huys* ende *Bempgen*, derglichen *Pollarts Benden* in die *Gellersche hoocheyt* ende die *Kessels* ende *Lysbercks Bempden*, voirt alle andere *Bempden* ende *Erfsschaffen* nae *Dieteren* in die *Gullisschen Hoogheyt* gehoeren sullen; van den *Leymkuylen* upt landt van *Putten* vort all den *graff* aff in einen *graff* dairtegens gelegen die *vijf borne*, van daer doer den *hoff tho Boeningen*, also als die alde *schuyr* daer plag to staen, over den *Denne* achter door den *Bongardt*, van daer in *Vencken hoeffken*, van daer oever die straet doer *Boeninger bempden* bis an den *stappen* by dem *fonderen*, van den *stappen* bis an die *kuyll der oversten kanails oft rennen in den doden broick*. Wes *Bempden* ofte *Erfsschaft* nu vermoge deser voorss. reynigen up der einer oft der ander syden lygen ende bequam werden sullen mit aller *Hoocheyt* oock da hin gehoeren, doch sullen die van *Dieteren* ende *Backhoven* wanneer die *Bempden* aepen lygen, up den *Kuckeler* ende *Syphen* wie van alders, mit oerer beesten die voir ende nae weyden mit gebruycken, ende durch die van *Roesteren* dar innen nit verhindert werden, ende off der van *Roesteren* beesten door die *Tuyn* wanneer sy aepen lygen loepen, mag men sie kehren oft uith dryven ende nit schutten, so vern sie niet dar in gedreven oft gehoidt werden; derglicken sal idt oick up den *Kuckeler* ende

Sypen mit den willigen gehalten werden, ende ein jeder der synen gebruecken woe bis her geschiet,

Ten vierden in den gebreken tusschen den van *Susteren* ende *Dieteren* ther einer ende den van *Echt* ende *Uphoven* ther ander syden belangende die *Hoocheyt* ende *Gebrueck* der *weiden* mit den *Beesten* up dem *Doedenbroick*, *Hambroick* ende *Veheweyd* ende van der *bepaeling* up dem *velde* tusschen beide gelegen is gutlicken verdragen, dat die *hoicheyt* in den *dooden broick* sal gedeilt werden, nemlich van die *Kuyt* des oversten *Canails* by den *vloedtgraff* dwers over den *Dodenbroick* recht uit bis aen die *hegge* daer die voetpatt aen dat *Dodenbroick* schuyt, alsoo dat dat *deyll* nae *Boningen bempden* ende *velde*, *Overmeer* genoemt, *tho Susteren* ende dat ander verblyvende *deyll* neest den *vloetgraff* mit der *hooicheyt* *tho Echt* gehoeren sall, ende dat die voetpatt oft foer van den *Dodenbroick* over dat velt in *Cormtz graeff* daer ein steyn ligt, recht uit biss op die straet die *scheyding* der *hoicheyt* syn ende blyven sall. Ende als die van *Susteren* ein *deyll* des *Hambroicks* ende die *Veheweyd* samen in oere *bepaelung* gain, ende die van *Echt* dat gantze *Hambroick*, ende eyn groet *dheyl* vander *Veheweyden*, biss aen den *wittensteyn* nae sich gaen, so is verdragen dat solick geschillen tusschen beyder dheils reynungen halff ende halff gedeilt sullen werden, alsoo dat t' gene soe nae *Dieteren velde* gelegen mit *hoicheyt* *tho Susteren* ende dat ander *dheill* *tho Echt* gehoeren sall, ende sullen tusschen beyden *Paelsteyn* gesat ende in den *Gemeynnten* vurss. *Graven* upgeworpen werden die *hoocheyt* *tho* intscheyden. Ende soveill die *Vehe-drift* ende *Weid* der *Beesten* aengaet, sullen sie in den gedeiltten plaetsen, so wel in den *Dodenbroick* als in den *Hambroick* ende *Veheweid* *tho* gelijck gebruycken, ende dat grass mit den monde dheilen, avers *tho* *geiner* syden sal men *plaggen*

oft *reysschen* mehen. Ende ingefall mit beyder deilss bewilligung hiernamails bedacht wurde, dat eyn jeder up syner syden verblyven soll mochten sie oick doin. Ende van dem *wittenstein* sall die reynunge en bepaeling voirt oever *ghain* up die platz dar vermaleten eick gestaen heeft, van dar vort op *Nelis graff*, van daer dwers doer dat *Venne* all die *Laeckbane* aff tusschen *Susteren* ende den *heseler broick* bis up die *Rheyn eyck*,

Ten vunftsten als tusschen den Ampteren *Montfort* ende *Millen* ende *sunderlings* den Underthanen van *Echt* eins, ende den van *Fucht*, *Havert* ende *Saeffelen* anderdeils van der *Hoicheyt*, *Gerechtigheyt* ende *Gebruyck* des *Waldts* ende *Gemeynten* lange tijdt twijst geweest, ende aver in den jair vyffhien hondert negen en dertigh up den sievenden dag van May tho *Montfort* ein verdrag upgerigt wie id mit der *Gerechtigheit* ende *gebruick* der onderdaenen tho beyden deillen sall gehalden werden, ende hoe well dar innen oick allerley gebreken gefallen, so is dog jetzundet mit bewilligung beider partien wederomb verdragen ende verabscheydt, dat men sich to beiden deillen dem selven verdrage to *Montfort* opgericht wie die tho ende dusses affscheyts van wordt tho wort sall gestalt ende inseriert werden, in allen puncten ende artijckelen gemeeshalden ende van geynen deyl daer tegens gedain ofte voirgenomen werden sall. Dweill aver in dem vurss. verdrage die bepaeling der *hoocheyt* nit uitgedruckt ende derhalven oick twijst geweest, alsoe dat die Amptluiden tho *Millen* idt daer fur gehalden, dat ein deill des waldts in die *hoocheyt* tho *Millen* gehoeren solde, so is up behaegen wie vurss. verdragen dat die *hoocheyt* des vurss. waldts tho *Montfort* gehoeren; en̄ dit bepaeling ende *scheydung* der *hoocheyt* tusschen den Ampteren *Montfort* ende *Millen* syn en̄

gehalden werdeⁿ sall in maeten woe her nae folcht: Ten eersten van der plaetsen daer die *Rein Eick* op der *Laeckbanen* tusschen dem *Susterer* ende der van *Havert* ende *Echterbroick* gestain heeft, all die *Laeckbaen* recht uit na dem *bossch* to bis up den *wegh* der langs den *bossch* gaet, vort al den selven *wegh* op bis an den *Heilre*, van daer langs den *Heilre* bis up den *wegh* der nest den *graven* ende *heggen* van dem *Staeffeler veldt* gaet, alsoe dat die *Heilre* in die *hoocheit* des Ampts *Millen* verblyven sall, doch voirbehalden dat die van *Echt*, wanneer *Eckér* up den *Waldt* is die *vercken* oever den *Heilre* biss in die *saeffel* sullen dryven ende drencken mogen, woe van alders gewoinlig; vorts den jetztgemelten *wegh* allet uit langs de voirss. *hegge* ende *graeffen* by den *Staeffeler veldt* dwers over die straet die in *Staeffelen* gaet allet langs die ander *heggen* bis an die *Lewenboock*, van der *Lewenboecken* die *Landtwerung* aff bis an gen *sandtgaet*, van dan die *Landtwerung* aff biss up den *Duven poell* van den *Duven poell* bis aen die *seven bonre* up dem *Hulterkamp*, langs die *hegge* des *hulteren kamps* biss an dat lantt so in dem selven kamp ligt ende einen *Burgher to Vucht* tobehoert, van dair langs die *ruwe hegge* so daeromme gelacht is bis an die *Hulterstraet* alsoe dat die *Hulterkamp* to *Echt* ende dat stuck landts, so dem *Burger* van *Fucht* toebehoert, to *Fucht* gehoeren sall, vort die *hegge* up bis an die *heide*, jedoch sal die *straete geheel Gulissch* verblyven ende die *voedtpatt* ende *stegh* so oever den *Hulterkamp* gaet sal verblyven, ende van den van *Vucht* onverhindert gebruyckt werden; vort oever die *Hulterstraet* langs dat *Hulterveldt* ende der van *Vucht* erff biss an dat *ort* desselven *veldts*, van dem *orth* den *wegh* recht uyt bis op dat *ort* ende *graven* tusschen *Tieler* ende *Rijndtwegerveldt*, daer ein

wegh van Tieler veldt affcompt, van daer den *wegh* up neest *de velde* biss an die *platz* dar die *Streupeick* gestain heeft, van dair dat *veldt* langs biss up die *platz* dair die *Panhuy's eick* gestain heeft, van daer dat *veldt* langs biss an *Harenre dhaill*, vort omme den selven *Harenre dhaill* wederumb aen *Harenre veldt*, vort langs *Harenre veldt* bis op dat *ort* desselven *veldts*, van daer recht den *wegh* op langs die *eick* so by dat *bilden-stocksgenstraet*, vort den *wegh* recht aff langs dat *erve* dat die *Cluise* up staet biss an *Kuppens schorensteen*, doch sal *Kuppens huis* ende *erff* so daer aen ligt op *Geleischen Gronde* verblyven ,

Ten sesten, als oick tusschen den van *Echt* ende den van *Karcken* der *hoocheit*, *weidtganc*, *driften* ende des *Heeren* van *Milendonck* tho *Schlachs halven* irtbomb geweest, syn solcke gebreken verdragen : Erstlich das die *scheidung* ende *bepaeling* der *hoocheit* tusschen den Ampteren *Heinsbergh* ende *Montfort* hin forder syn sal, van dem *orde* an *Kuppens erva* recht uit door die *Brantlaeck* bis op dat *ort* des *Heeren* van *Montfort* *bempen* tegens *Karcke* naert *bosch* an den *Graeff* also dat die selve *bempen* mit sambt *de Dham* ofte *Wahl* inde *hoocheit* van *Montfort* gehoeren sal ; soviell oock den *weidtganc* aengaet sullen die van *Karcken* ende insgelycken die onderdanē des Ampts *Montfort* oeren *weidtganc* ende *vehedrift* behalden ende onverhindert gebruycken, woe solicks van *Alders* geschiet ende gehalden is worden, so waill in des einen als in des anderen *Herren hoicheit* ; ende die van *Kirckhoven* sullen oick ire *vehedrift* dirglycken oeren gebruyck des *plaggenmehens* ofte *heidthouwens* mogen behalden biss aen die *Brandtlaeck* woe van *alders* geschiet ,

Ten sievenden in den gebreken die sich tusschen den van *Vlodrop* ende *Karcken* erhalen hebben, is nae verhoer

der saecken soviell die *Hoocheit* aengaet verdragen, dat die scheydinge der *hoocheit* syn sal van der plaetsen an dar die *Noppeneick* gestanden heeft bis in die *beke*, al die *beke* up bis an die *Landtwehr* ende so vort op *Pottschorenstein*, dweill aver des *Herren* van *Tusschenbroick* ende *Joirgens* van *Hoengen hoeve* so up der syden nae *Vlodrop* gelegen, derglicken der *Pastoir* tho *Vlodrop* op der *Heinsberchscher* sijden oock ennich *Landt* hebben, sullen die selve wanneer dat *veldt* ledigh is, mit oeren biesten over die voorseyde *beke* bis an die *schudeick* mit den van *Karcken* dryven moegen woe sy van alders gedain.

Ten achten, aengaende die twyst so tusschen den van *Livop* als *Gellerschen* eins ende den van *Melich* ende *Herckenbusch Gulisschen Onderdaenen des Ampts Wassenbergh* anderdeills geweest is, betreffen ettlieke *Kempe* ende *Gemeinte* over die *Ruir* op der syden nae *Melich* ende *Herckenbussch* liggende, is nae besichtiging ende verhoer der sachen verabscheydt: dat die *Ruijr* an der voirss. gemeinden die *Hoocheijt* scheyden ende de stridige *Kempe* ende *Gemeijnten* inder *Hoocheijt van Wassenbergh* verblyven sullen, voorbehalden den underdaenen then beyden syden oeres gebruycks ende gerechticheyt, woe ein jeder solicks van alders gehadt heeft.

Ten niegenden als sig irthumb ende gebreeken erhalten hebben tusschen den van *Besell*, *Belveldt* ende *Loe* eins ende den van *Bracht* ende *Kaldekirchen* anderdeils angaende them dheill die *Hoocheyt* ende sunst dem gebruyck des *flincken* ende *heidhauwens*, *torffsteekens* ende *weydgancks* in dem *Merlenbroick*, so syn die selve gebreeken mit bewilligung ende voorweten beider voirss. partyen, naevolgender maeten vergliecken: ende tem eersten soviell die *Hoocheyt* aengaet is verabscheydt ende up wallgefallen *Keys. Majt.* ende *Hoichgedachtes Fursten van Gulick* verdragen, dat die bepaeling ende scheydung der *Hoocheyt* gain sal uith der

Maesen in die *Aelbeeke* ende uyt der *Aelbeke* die *Vehe* ende *Rijfferstrae!* recht up den *Mirgelweg* bis an den *Berg*, van daer vort oever den *Berg* bis an den *Hoenderkamp* ende van daer langs den *Mullenweg* tot ter plaetzen boeven der *Moellen* naer *Venloe* toe, dair men ein *Pael* stellen sall, ende van daer vorts over die *Heyde* recht uith biss aen den *Patt* daer die *Spitzeler Hondtschap* den *Vehe* van dem Bergh affdrijft by dem Hoff to *Molbeeck* ende soo vort langs die *Erffschafft* desselven Hoffs in den wegh der tussen den *Kamp* des gedachten Hoffs ende de opgegraeven *Bempden* gaet, den wegh vort op doir idt *Broick* bis up den *Steinweg* den man noemt *Konig Karls Weg* under de hoogen stall, de selve Weg vort regt uit bis an die *vijff eicken*, van de *vijff eicken* onder langs den *Berg* daer dat *Gericht* up staet, dat *Gericht Geltrisch*, ende die ander syde *Gulissch*, van dair vort bis in die *Swalm*. Ende belangen den Gebruyck des *Merlenbroicks* is verdragen, dat die van *Bracht* ende *Caldenkircken* oere Beesten die sie in oere Hoeven ende Stellen vyt winteren in dat *Merlenbroick* neffens ende met den van *Besel*, *Belveldt* ende *Loe*, woe van alders gewoonlich dryven ende weyden mogen, ende van den uppersten orde van den *stein* ofte *Konigh Karls* wege onder den hoogen stall naer den Hoeve genoempt die *Groote Hoeve linie* recht uyt sal in der rechter midden van den *broock* oft *heiden* ein pael gesat werden, ende van daer recht door idt *broick* biss up dat underste nae der *Maesen* tho van den alden vuytgegeven *Bempden*, van daer langs die *Erffschafft* des Hoffs tho *Moelbeeck* biss aen dem bergh, in welcken voorseyden *Bezirk* sullen ende mogen die van *Bracht* ende *Caldenkircken* mit den van *Besell*, *Belveldt* ende *Loe* t' samen *stincken* hauwen ende die van *Caldenkircken* sullen in demselven *bezirk* oock da selfs mit den

van *Besell*, *Belveldt* ende *Loe* torff steken moegen, doch dat den van *Bracht* ende *Caldenkircken* onbenommen sy, tusschen stall ende den wege tho *Moelbeeck*, daer sig die *Hoocheyt* scheyden sall *heyde* te hauwen, aevers niet oever den voorseyden weg, den voirss. van *Besell*, *Belveldt* en *Loe* insglycken, voirbehalten tusschen den voorss. weg, ende den Berg van *Moelbeeck* aff totten *Hoogenstall* to oeren gebruyck van *heyden*, *weyden*, *torff* ende *stinckensteckens* naer alde gewoonte, dergelycken off die Beesten van *Besell*; *Belveldt* ende *Loe* op den Berg ofte over den *stein* oft *Konig Karels* weg tem bosschwart ongeverd ende ongedrieven liepen, en sullen om *Vrede* ende *Guede naberschap* to onderhouden niet gepandt ofte geschutt, aver wel moegen te rugge gekeert werden en gedreve sonder die selve to quetsen ofte schedigen, ende so lang als men dat groene *broick* befrieden sall ende sullen oock die van *Bracht* ende *Caldenkircken* in 't selve voirsoviell dat sich binnen de voirss. Limiten strecken mag gein *Torven* oft *stincken* stecken oft hauwen mogen.

Ten thienden, aengaende die gebreken tusschen den van *Lobbrich* an einer ende den van *Breill* anderdeils is verdragen dat die *Nett* oft *beke* soo van boessen heraff khomt, wie sie nu loopt van dem achtersten steege an *Peter Baren pesschgen* up wege moellen an to rekenen, bis an dat *Kirspell* van *Leuth* die bepaeling der *Hoocheit* syn ende blyven sal, also dat die twee *Moelen* ende was up der syden van der *Netten* naer *Lobbroich* ligt *Gelrischen Grondt* ende *Hoocheijt* ende die andere twee *Moelen*, ende wat up der syden nae *Breill* light *Gulischen Grondt* ende *Hoocheyt* syn sullen. Ende zoo veel dat *Torffstecken* belangt is verdragen: dat tusschen der voirseder *beken* ofte *Netten* ende den *Dijck* ofte *Dham*, so im *Smaelenbroick* onder weg *Mullen* ligt ende soo voirt recht uit up dat alde *Berghfrid* in gen *Roid*,

die van *Breill* ende *Lobbrich* tosamen sullen torven mogen, doch niet up der *Erffschafft*, to dem Goede in gen *Roid* gehoorig, ende under dem Goede in gen *Roid* sullen sie oock tosamen torven, van dem voirseyden *Bergfridt* recht uit bis up dat *Moelen rath*, van *Smelser moelen* nae der *Netten* toe, ende als in dem selven *broick* acht Morgen gelegen, die der *Scholtis* ende etlijke andere van *Breill* voir *erffschafft* halden wilden, sullen der selvigen vier Morgen fry gehalten werden, also dat die van *Lobbroich* deer innen niet torven, aver in die ander vier Morgen sullen sy glyck den van *Breill* torven mogen, oock sullen die van *Lobbroich* in den beyden voorseyden *broecken*, dat sy torven sullen, gras mit der Sichten mehen mogen glijcks den van *Breill*, susz uit gescheyden die twee voirsz. plaetsen, sall ein jeder der voorsz. *Kerspel* mit den *torff stecken* up den oeren blyven; so veel aver den *Weidganck* belangt, sullen die Beesten woe van alders ungeschut under einanderen gain ende die vier *Moeleners* sullen oere Demme mogen maken ende die erde am *unschedlighsten* nemen, woe sy van alders gedain ende en sall men niet mogen ter eyner ofte ter ander syden voirnemen, dat mit die voirss. *Moelen* wege eenighsints bespert oft verhindert worden; ferner is up alle voirss. twisten veraffscheyt, dat ein jeder van synen *bempden* ende *erffschafft* synen *Chyns*, *pacht*, *Thienden*, *Khurmudden* ende *Renten* betaelen ende syn *Gutt* tolehen halden sall daer sich dat behoirt ende van alders geschiet, oick susz ein jeder by syner alder *Fryheit* unde *Gerechtigheyt* verblyven; oft oick inniche verichnissen, updrachten, keupe ende verkeupe ofte andere contrasten van ennigen *erff* ende *Guederen* an einen *Gerichte* geschiet waeren, ende in desen Verdrage befonden geweest dat solicke *Erven* ende *Goeder* onder ein ander *Gericht* gehoerden ofte nu dain geordineert worden, soo sullen

alsulke *Verrichnissen*, *Updrachte*, *koep* ende *verkoep* ende andere *Contracten*, die voir den anderen *Gericht* geschiet waeren, daarom niet van unweerde syn, sonder glycke wall vorbestendigh gehalten werden, in aller maeten als oft sie an dem *Gericht* geschiet waeren; da hin solicke *Erven* ende *Gueder* nu durch dissē Verdrach mit der *Hoicheyt* gewijst werde en sulle up de plaetse daer des van nooden syn wirdet *paelstein* gesat ende *boem* gepoett worden die *Hoocheit* to entscheyden, derglycken sullen die *Scholtissen* ende *Schepen* to allen vier jaeren in der *Quatirtemper* nae *Exaltationis Crucis* up *Frydaegh*, wanneer idt *Schadt jaer* is, tho beyden syden ende tho glyck die *Bepaeling* beleiden ende tho sien, dat die *Paelstein* ende *boem* nae dissē Verdrage onverandert gehalten worden. Alsus geschiet ende gesloeten up behaegen *Keyserl. Maj.* ende *Furstliche Gnaden* to *Venloe* op *Saterdagh den Negentienden Septembris Anno vijffthien hondert en ein en vyfftig* en van ons *Commissaris* *Vurss.* onderteickent. Alsoo onderzeichnet *Nicolai Johan Ghogrieff*, *Christoffel Wernher van Hoessteden, J*; *Bart. Alexander van Drj̄nborn, Jo: van Stalbergh* und *G. Gropper.*

Hernach folgt der *vurss.* *Tractaet* van *Montfort.*

So sich mennichfuldige irthum, twijspaldung, geweltiche Misbruychung ind Oevertredung lange tyden van jaeren herwarts erhalten ind begeven hebben, tusschen den sementlichen Kerspels Luyden ind Underdaenen der *Gerichts* und *Dinckbanck* van *Echt* eins, ind den gemeynen Underthanen ind Kerspels Luyden van *Vucht*, *Havert* ind *Saeffelen*, anderdeils, daromb mennichfuldige *Dachfarten* ind *Bykhomsten* to verscheyden tyden ind platsen beraempt ind gehalten syn geweest, doch allenthalven wo bevoorens in twyst und twyspalt verblyven, alsoo datt folgentz Anno *Sieven* ind *twintigh* den *XXI. Martij* tho *Stockhem* eine nye *Bykhompst* tusschen gemelten *Partyen*

tho beyden deyllen verraempt ind aldaer in Tegenwoordigheyt der Wollgebooren jonckeren *Roprecht van der Marck Herren van Arenburch etc.* ind *Meister Frantz van der Hulst Raidt Ordinarius in Brabant* mit toedoin *Daniell van Ghoir Stadthalter Her van der Wyer, Herman van Ghoir Stathalter des Hertouchdombs van Lymbourg ind Her van Vyliær,* ind *Johan van Groesbech Her to Groesbeck Drost tot Stockum,* van wegen *Keyserl. Majt.* in der tydt in Naem ind tho behoeft des Huys, Heerlicheyt ind Ampts *Montfort* an eine, ind der verordente des Dourchluchtigen, Hoichgeboren *Fursten Hertougen tho Cleve, Gulich etc. Unsers gnedigen Her* nementlich *Joncker Wilhelm Her tho Rennenbergh ind Suelen etc. Johan van Palant Her tho Bergh ind Wildenborgh Landtdrost, Wilhelm van Harve Her tho Alstorp,* ind *Meister Peter Klappis Doctor* in naem ind van wegen der Underdaenen der Kerspelen *Vucht, Haverden* und *Saeffelen* anderdeils, ind is aldair ter selver tyt ein gutlig Recez upgerigt, beruerende den *Echter waldd* ind den gebruch desselven ten beyden dheyllen, wilche van worde tot worde luydt als volgents :

Nae dien die *Commissarij* und *Gedeputeerde* va der *Keys. Maj.* by name *Joncker Roprecht Graff van der Marck* ind *Arenburg, Burchgraß van Breussel, Her va Reeckom, Boicholt etc.* ind *Meister Frantz va der Hulst Raids Ordinaris* in *Brabant,* ind mit hun geweest *Daniel va Ghoir Here va Wyer, Herman va Ghoir, Stadtholder des Hertouchdombs van Limbourgh,* und *Her van Vyliær ind Johan van Groesbeeck, Drost tot Stockom ind Her tot Huemen etc.* ter einder, ind die *Gedeputeerde Commissarien* van dem Hoichgeboeren *Furst des Hertougen van Cleve ind Gulich etc.* by namen *Juncker Wilhelm Her van Renneberg ind van Suylen etc. Jonekher Johan van Palant Landtdrost van Gulich Her van Berge und Wildenburg etc. Wilhem Harve*

Her van Alstorp ind Meister Peter van Clapis Doctor ther ander syden , diverse Communicatie gehouden hadden , so op Echter waldt als tot Stockum, aengainde die differentien opgestain ind geresen tusschen d'Ingesetenen van *Echt* ter einder ind d'Ingeseten van *Vucht* ind *Havert* ter ander syden, ind want die Gedeputeerde und Commissarij van der Keyserl. Majt. voor gemelte Partyen gehoert , soe by monde als by Geschriften bevonden van noode te syn, gemerckt die gelegentheyt van der saeken umb behoirlyck te procedieren, dat men dwalt dairaff van dem gebrueick desselven Quæstie ind Gescheel wer solde moeten visiteren ind Copie hebben van alsulcke Brieven, als van wegen der van *Havert* einsteels hadde gelesen geweest , und dat selve gedain men oock Informatien nemen sold, soe vern als dan den Commissarien voorgemelt noitduchte und oerberlig totten welcken die Gedeputeerden und Commissarien van der Keyserl. Majest. in allen gereyt waeren, indien soo verre als in hun were nae te volgen und die Gedeputeerden Commissarien des voorgemelten Fursten Hertogen van Cleve ind Gulich bedogte, dat des van geynen noeden en wer, besonder gemerckt dat diese Dachfart mer en were angeheven, umb mitter minnen ind mit frundtschappen te communitieren, oick seide egeinen last oft macht te hebben van hueren Furst dat also to doin oft to laeten geschieden , niettemin in dem dar inne die Commissarien ind Gedeputeerden der Keyserl. Majt. solden persisteren , begeirden dairvan huren Her ind Furst te advertieren umb by hum syne gude beliefften geweten dair nae te volgen; und want die Gedeputeerde Commissarien der Keys. Majt. voirs. by diverse reden und middelen persisterden in huer voirgemelt voirnemen, so is by allen den voirgemelten Commissarien ind Gedeputeerden einsementlyck geaccordiert

ind geschloeten voir ein afscheydt dat die voirmgelte Commissarien ein jegelyck van den voirmgelte is, synen Prince ind Fursten sal advertieren ten einde dat elck van hun den anderen sal moegen advertieren hoe sy in meynongen syn, dat herinne voirder gedain ind gehandelt sal werden, t' sy ander Dachfarten to halden oft niet, und ten einde dat tusschen middelen tyden egein ongemack forste oft gewalt tusschen den voirgl. partyen en geschie, is geordineert ind geschloeten eindrechtelicken, dat die voirmgelte partie op d'indignatie van hueren Prince ind Furst, hangende diesen niet en sullen procedieren by wegen van feyte, mer sullen schuldig syn te regulieren als hier nae volght, to weten : Dat die van *Vucht, Havert* ind *Saeffelen* sullen twee dage in die weke des Maendaechs ind Frydachs mogen doetholt liggende in den Bosch raipen ind oick affhauwen breinnen Hertenholt, sullen niettemin oick mogen raipen snaden oft ryseren, die die van *Echt* laeten liggen verstroet ind niet gehoept sonder vorder innich ander opgainde Holt te moegen affhauwen, sullen oick moegen weiden in den voirgl. Bussch huere Beesten ; beheltelyck dat sie gehoedt worden, dat sie niet en gain ain noch op't jonck Holt, niet boeven geschreven, noch geen dry jaer alt synde ; sullen oock muegen die van *Vucht, Havert* ind *Saeffelen* *op hun syde und buyten den Hoult oft Walde heyde moegen hauwen*, niet alleen op die twee voirgl. dage mer oock up anderen bequemen tyden *then minsten schaedden, ind duer gein hoult en steit*; und so vern in ennich van desen Puncten contrarie gedain sal syn, sullen die geene die contrarie dede bruiklich ind pandtwer syn, tot elcken reysen twee pondt Vlems off op gnaid, sonder hier mede eenighsints te verclaeren offte t' selve toegelaeten is by gracien oft van rechtz wegen; ind en sall niemants mogen penden dan die geswoeren voerster off eenich van dyen,

mer sullen die van *Echt*, daer by moegen komen helpen oirkonden; und soo vern die gepant sye synen keur niet en betaelt, sal die Drost van *Millen* des voirsoicht synde, van dem Drost van *Montfort* schuldig syn den die gepant is, sulcz te hebben, dat hie den kuer oft broicken voorgl. betale, sonder verdrag oft dem selven in dien te hebben recht ende justicie te verwachten voor *Scholtis ind Schepenen van Echt ind t' selve des die voorgl.* Scholtis ind Schepenen van *Echt* wysen sullen *genoich syn* und t' selve te gedurende totten naester Dachfart und tott datt dar inne vorder sall syn gehandelt, off to lange den voirl. Princen believen sall ind niet langer. Dit geschiet ind verdraegen tho *Stockom* mit Underteeckeninge der Gedeputierden Commissarien hieunder beschreven, op den ein und twentichsten dach inde Meert Anno vijffthienhondert und sieven und twintich. Onderschreven stont *Roprecht Graff van der March und Arenburgh, Frans van der Hulst, Rennenbergh LandtDrost.*

So nu midler tyt avermaels die genanten Partyen to beyden deillen diesen voirberoerten Reces niet nahe komen dan mennichfaldiglick overtreden, und der oirsachen die van *Vucht* mit hoeren tostant vurss. up den lesten Landtdach tho *Ruremund* vur den verordente der Bannerheren ind Steden des Furstenthumbs Gelre und Graeffschap Zutphen clachtich geworden, ind oever die van *Echt* suppliciert, ind is die saecke durch gedachte Verordenthe der Landschap to einer besichtinge remittiert, und an raede des Durchluchtigen Hoochgeboren Fursten, Hertougen to Gelre, Gulich, Cleve ind Berg etc. unsers gnedigen Herren, ind der Verordente des Furstendombs Gelre ind Graeffschap Zutphen, die tusschen den Underdaenen der Kerspelen van *Elmt* ind *Swalmen* de besichtinge t' doin verordent, als dan by den selven dese besichtinge gelichfals to geschien, ind daer nae dar in gedain to werden, wes recht, redelick

ind billich syn sal, Demnae hebben Hoichgemeltes onser gnedigen Herren Raede nementlich die *Eirwirdige, erenvesten ind fromen Her Johan van Vlatten Proest tho Sancten, ind Scholaster tho Aiken etc. Diederich van der Lippe, genant Hoen Her tho Afferden ind Gribbenvorst, Drossert des Lants van Kessel, ind Verordenthe der Landtschoppen, nementlich die erenveste ind frome Erbare, ind fursichtige Goessen van Honsseleer Drossert tho Krackauwen. Johan Her to Elmpt ind Burgaw, Alert van Ghoir tho Kaldenbroick, Meister Jacob Canis der rechten Licentiaet van wegen der Stadt Nymegen, Palich van Camphuysen van wegen der Stadt Ruremonde, Johan van Cruchten, van wegen der Stadt Venloe,* die sementliche gebrecken up der strydiger malstatt naer noitturfft allenthalven genoichsam besichtigt und folgentz beyde parthien itliche mit synen bescheydt, schijn ind bewijs grundtlich verhoert, duersien ind betracht, so dan die van *Vucht* mit hoeren Adherenten erliche alde brieven, einen de dato im jairen 1216, den anderen de dato 12** , den derden de dato 1288, den vierden de dato 1392, mit anderen schein ind bescheydt getoent hebben, dar mit sie sich to dem *Echter walde* int gemeint gerechticht to syn erhalten, dar tegen die van *Echt* vilveldich schein und bewijs vurbracht, waer mede sy gedachte van *Vucht* vermeinen van der Gemeynen aff to keren, so dan nu durch den willen des Almechtigen beyde Furstendoms Gelre ind Gulich tot lyfflicher eindracht ain einen Fursten unseren gnedigen Herren gekommen syn, umb dan tusschen gemelte partyen frundliche naberschap to underhalden, ind nemants an synen rechten noch lanckwyligen gebruch to laeten verkorten, hebben opgemelte Furstliche Raide und Verordente des Furstendoms Gelre ind Graeffschap Zutphen mit verwilligung beyder partyen sich eindrechtlich verdragen ind uitgesproeken als hier nae volgt:

In den ersten dat der Reces in 't Jair 1527. den XXI. dag Martij tot *Stockum* upgericht in allen synen artykelen und inhalt van beiden deillen bestendig gehalten ind achtervolgt werden sall, ind hebben dem selyen Reces noch tot ordentlicher onderhaldunge und beterunge des Waldts vur sich tho gedain, als dat niemant van gedachten partyen van nu voirtain geyne *Geyten* ind geyn *Schaep* in den vurss. Waldt dryven en sullen ten ewigen dagen to, ten were saick dat sich voirgl. partyen hiernaemails mit furwieten ind believeen unsers gnedigen Herren eindrechtlich sich des anders verdroegen.

Tem andere sulle die va *Vucht*, *Havert* ind *Saeffelen* hoer Holt dage und gebreyck desselvē haldē nae inhalt des Reces to *Stockum* gegeven, mit den todoin dat sie alde, verdorde, doede stocken so op den walde stonden und men den jongen Holtz geinen schaide niet en dede, mogen uytwerpen ind gebreycken op voirbenoimpte dage ind anders niet.

Ten derden sullen duckgemelte beyde partyen mit den anderen verglycken, ende den rechten drittendeill des Waldts vurss, gelick affschlain, bevreden ind ungebruyckt liggen laeten acht jair lanck, off so veul langer als die noitturfft des erfordert; und als die tyt umbkomen is, soo sullen sie den bevreden vurss. in maeten als vurss. gebreycken ind ein ander derdendeill des Buss weder befreden, ind den selven die tijdt der acht jaeren als vurss. unbruyckbaer halden; und nae umbganck der jairen alsdan sullen die twee dheill die bevredet geweest syn gebreyckt werden und dat leste derdendeill befredet werden, und volgens die ordnong ten ewigen dagen to onderhalden und sonder voirweten und believeen unsers gnedigen Herren, und beyder Partyen eindrechtlich die Waldts gegenwirdige opgerichte ordnonge niet veranderen, und wer nu

van beyden Partyen in der *Geyten* und *Schaep* opdrift, und in der Befredung des dritten deils des Busch mangelich befonden wurde der sal daer an gebreuckt hebben tot ellicker reysen *Vier pont Vlemisch*. Sal men ouch jedenen voirgl. Kerspelen hoeren weg wysen und halden nae dem minsten schaede, up dat unbefrede deill des Waldts to mogen kommen und gebreucken sonder den befrieden Waldt in synen Vredungen to verhinderen oft beschadigen; vorder sullen alle Broecken uythgepant werden als hier nae volgt: Nementlich datt van nu vortain niemant up den Bussch oft Waldt den anderen sall muegen penden anders dan die dry gesworen Waldtvoerstes van *Echt* und der Scholtis, die Burgemeister, die Schepen ind twee Gerichts Boeden daer selfste; ind die Waldtvoerstes sullen goede, frome, erliche, unberuchlichde, geloeffliche Luide syn und wes diese voirss. up hoeren Eydt uithdragen, dat sal geleufflich und bestendich gehalden und erkant werden, ind off die selven iemant penden wolden und der selve sich der pendung weigerden off entliep den sullen sie simpelich und guetlich aenroepen ind dan met recht forderen, dat sall so bundigh syn off sy den selven aen syn Weer ind Waepen gepandt hadden und der selve sal alsdan dobbelde Breuchen geven daer hee sunst einfeldige schuldig were; ind der Drosset tho *Millen* in der tydt is off khomen mach, sal gehalden syn den bruckhaffigen in den Hoff ind Hoff's Gericht to *Echt* to schicken, umb sich der Bruecken mit recht to entweren off to betaelen so duck als sulcz oit gebeuren sall, off oick die van *Echt* in der updrift der *Geyten* ind *Schaep* und ind der bevredung des Waldts tot eeniger tyt breuckhaffich bevonden wurden, sullen die selve glijcksfals die Bruecken mit recht off mit gelde affdraegen, regt und also off sie uitheymsche weren, ind daerinne en sal dat

Gericht niemant schoenen off aensien, het sy wes Stants off Staets her wesen mach, dan sullen uprechtigh richten und wysen op hoeren Eydt, und alle andere ungeburliche pendungen sullen nu voirtain verblyven und niet vurnemen worden; wer die selve doinde off vurnemende bevonden wurde sall der selve an Lijff und Gutt straeffbaer syn in exempel van anderen; so auch dese Waldtvoerster, Scholtis, Burgemeisteren, Schepen, Geswoeren, Gerichtsboden vurs. jemant pandtbaer off bruchafftich to syn, mit unwaerheyt aenbrechten, und sulcz mit fromen, unpartielichen Luyden den selven genoichsaem overwiesen wurde, sal der selver ter hoichster kheur ind straff Mynem Gnedigen Herren vervallen syn, ind stain ter straffen Lijffs und Gutts; ouch en sullen die van *Echt*, noch die Waldtvoersters by hoeren Eide niet gestaden, dat eenige Naeberen off dorpen, die tott den *Echter* Waldt und Gemeinten niet van alders gerechticht syn geweest, dat Waldt heyde und Gemeinde in einiger manieren sullen mugen gebruycken ouch geine giften, gaeven off gonsten van jemant derhalven entfangen.

Naedem sich dan in voortyden mennichfoldige geweltliche daitliche handling ind doitschlege in anders an beyden syden erlyeden begaen syn, umb dan eens voir all derhalven ein erff-soen ind eynicheyt tusschen gemelten partyen to maecken und guetliche fruntliche Naberschap vorder onderhalden, soo hebben Hoochgemeltes unsers gnedigen Herren Raide ind Verordenthe der Landtschap vurs. eindrechtelich uitgesproecken, ind overmits diesen uitsprecken, dat alle folche geweltliche overgrijff, daitliche handelinge, doitschlege ind ander moitwill, woe sich die ouch enichsints bis an her voir dieser tydt begeben mochten hebben, vort alle gerichtshangende umgeende twyst des Waldts halven, voirt van den geweltlichen

daeden ind brueckent herkommende, und wes burgen ein den anderen dairvoir gesat mughten hebben to diesen dage to, sullen to samen doett, to niet ind quijdt syn ind wat schaden jeder daerover gelieden heeft off verteert hebben, oich sall jeder den schaeде selver draegen ind betaelen, und niemant en sall den anderen darvoir nae datum van diesen mit recht off anders hebben antosien, dan sullen sig nu voitain als eins Fursten gehoorsaem Undersaeten in frundtlicher, liefflicher Naberschap erhaldden, ind hier enthendens sall einen itlichen syne bepaelinge und alde gerechticheyt unvercordt vurbehaldden syn und blyven. Vorder so sich die van *Vucht*, *Havert* und *Saeffelen* to dem Mast und Eickell des vurs. Waldts ouch gerechtigt to wesen antrecken, darup hoeren gebreyck allegierende, dar tegen die van *Echt* hoen geiner gerechticheyt off behoerlycken Tytell des gebreycks gestendich; So dan der Hoichgeboren Furst unser gnediger Herre als der Landtfurst und Her van wegen des Furstendumbs Gelre und Huys Montfort mede to dem Waldt gerechticht is, hebben Furstliche Raide ind Verordente der Landschappen mit believe der Partyen den tweyspaldt gestalt an syne F. G., in dem fall so wes syn G. dar van erkennen werden sullen duckgemelte Partyen sonder wederspraeck halden, und voltrecken, ind is darup up syner G. gemuedt und uyspraecken, dat die van *Vucht*, *Havert* und *Saeffelen* to samen van nu vortain to den Ecker und Mast gerechticht syn sullen, in der voegen als hier nae volgett und anders niett, als nementlich: So wanneer ein voll Ecker west und geraedet, alsoe dat die van *Echt* iren Ackerman, der perde und ploich heeft, seess Vercken to geve to eickele, so sullen die van *Vucht*, *Havert* und *Saeffel* up dat Waldt hebben vijf und t'seventich Vercken ind niet mer, vurbehaldden dat die selve mit der

van *Echt* Iser gebrand werden sullen ; ende als geinen vollen Eickell is sullen sy alsdan nae advenant des eckers genieten und misgelden ain den vurgte getaill , daer nae dat die van *Echt* huere Ackerman genieten laeten ; des sullen die van *Vucht* , *Havert* und *Saeffelen* der Heilliger Kercken to *Echt* van illicher Vercken geven , als sie plegen und van alts gewontlich , nementlich einen *Johannes Braspenynick* oft die weerde darvoir ; und sullen hiermede duckgeroerte Partyen aller hoerer irtumb ind twyst gutlig ind frundtlig entscheiden syn und blyven , nu ende ten eeuwigen dagen , to oirkondt der waerheydt syndt disser scheidt-reces dry van worde to worde gelyckludende , und mit Hoehberoembtes unsers gnedigen Herren Siegel bestedig opgerigt , der unser gnedigen Her ein an synen G. behalden und jederen Partyen , den van *Echt* ein und den van *Vucht* , *Havert* und *Saeffelen* dat ander hebben , laeten to stellen. *Actum tho Montfort den sevenden Dagh May Anno 1500 nuyn und drissig*. Ondergeschreven *D. Praepositus Zantensis D. de Aefferden* , *Drost van Krackauwen* , *Hoentzeler* , *M. Jacob Canis* , *Alart van Ghoir* und getzeickent *J. Schenck*.

Dwyl wyr dan van wegen der voirmelnten Amptluide , Bevelhaver und Undertanen unsers Furstendoms Gulich angesoicht sein unsere meinong und believeen uff den vurss. Verdrag zu ekleren , und wir zu underhaltung der guder Aliancien , so mit Hoichgenanter Keyserl. Majt. uffgerigt begeiren und geneigt sien , dat alle gude frundtliche Naberschafft und frid zusschen den Underdaen beyder Furstentumben , underhalden , und alle oirsachen van zweydragt und beswereng vermieden und verhoedt werden moegen , so haben wir Hertzog etc. vurgeroirt nach furgehaptten Rait den vurss. Verdrag in allen synen puncten und artickelen hieboeven inseriert , fur uns , unsere Erven

und Nachkomlingen Hertzogen und Hertzoginne zu *Gulich* approbiert und ratificiert, approbieren und ratificieren overmits dissen unseren Brieff und willen dat der selviger Verdrag gentslig und unverbruglig gehalten werde, und zu merer bevestigung desselven, und umb all misverstandt und nuwe oirsach van irtumb zu verhoeden, haven wir vernigtigt und vernigtigen hiemit alle beifuege, beraemungen, und beleide, mittsambt Kundtschafften und Certificatien so fur dato van diessen gehalten und gedain, welche dem vurgeroirten Verdrage, oder innichen Puncten und Artickelen desselvigen zu widder und willen das denen, so vill als sie den vurgenanten Verdrage und Abscheide zu gegen sein mogen, gein Gelouve gegeben werde. *Des zu urkhundt haven Wir Hertzog etc. vurgemelt Unser Ziegell an diesen Brieff doin hanghen. Gegeben, zu Duysseldorff in den Jaeren unsers Herren duysent vunff-honderd und vier und funffsich den zwelfsten dagh des Monats Aprilis.* Aldus onderzeickent ende ondergeschreven *WILHELM Herzogh tzu Gulich etc. V. NB. Bevelh. meins gnedigen Herren Hertzogenn etc. Hoichgemelt Ger. Jul.* Onderstont geschreven gecollationeert tegens de Originale Brieven van Confirmation, ende is bevonden accorderende by my ende onderteickent *J. Berty. Leger stont:* Gecollationeert teghens seecker oudt Quohier in de Con. Majts. Reeckencamere berustende, onderteickent als boven ende is daemedede bevonden t'accorderen oirkonde myne Signature ende Cachet der voors: Caemeren, *Was Onderss. G. Schouten.* Ter syden was gedruickt eenen Zegel van syne Con. Majt. van Spanien mit roode Syde daer aen vast geheggt.

Dese tzens de Authentijcke Copie Gecollationeert is by my onderss. Secretaris der Stadt en Heuft-Gericht ECHT bevonden te accorderen, Quod attestor.

III.

Weert en Nederweert.

De stad Weert en de heerlijkheid Nederweert waren bezittingen der oude graven van Horne. Zij maakten geen deel uit van het graafschap van dien naam, maar stonden onder het hooge gebied van het vorstendom Gelderland, en werden door afzonderlijke reglementen bestuurd. Zulk een reglement treffen wij aan in een stuk des jaars 1482, dat hier volgt. Het is eene soort van inhuldiging of »blyde inkompst» door graaf Jacob II aan zijn trouwe onderzaten van Weert en Nederweert verleend. Het oorspronkelijk document bevindt zich in het archief der stad Roermond en wordt voor deze uitgave bezorgd, door den Heer J. B. Sivré, archivaris van gemelde stad. Eene oude copie van dit stuk, in ons bezit, heeft tot opschrift: »Copie van zegel ende brief van Jacop II greve van Hoerne, heer van Weert ende Maesland, gegeven den 23 februarii 1482, in deszelfs blyde incompst»:

Over Weert en Nederweert kan men raadplegen: *Wolters*: Notice sur le comté de Horne en *Poel*: Beschrijving van het hertogdom Limburg (1), alsmede het chronijkje van Weert met de bijbehorende stukken en ophelderingen in dit deel der Publicatiën uitgegeven.

Eene »blyde inkompst» voor Weert en Nederweert.

1482.

Wir Jacop greve zo Hoerne, heere zo Altenae, zo Corterschem ind zo Cranendoncq etc. doen condit ind bekennen dat wir int ierste inkommen onser graefschap ind landen

(1) Over het graafschap en de graven van Horne raadplege men tevens ons opstel getiteld de Loonsche leenen in Limburg. *Publ. etc. du Limb. t. VIII* p. 48.

van Hoerne mit naemen *Weerdt* ind maeslant, van onsen gemeynen ondersaeten, hulde, eyde ind onderdanighschap ontfangen, ind denselven wederomme hulde ind gelooffde gedaen hebben, nae gewoeneit onser voorsaeten, van beyde syden gelyck ondersaeten hoeren geboerenen heere ind wideromme een heer syn ondersaeten gewoonlich ind schuldich syn te doen, ind, want dan zedert der voors. huldigen onse lieve ende wael geminde ondersaeten van onsen twee dinghbancken van *Overweert* ind *Nederweert* in onser voors. graefschap gelegen ons te kennen gegeven ind voirbracht hebben van seeckeren gebreecken ind onbequaemlickheden, daer by sy verkurt ind overvallen worden boven alder gewoonlickheiden ind herkomen, doch vast onder veele saecken in eenige speciaal puncten, te weeten van belastinge, van Gheistlichen geboden, boven dry puncten van alde herkommen van Overtastingen van onse paelen van onse heerlickheiden ind principael van *Bockholdt* aen den kant gelegen ontrint *Wivelterbroeck*, voirt van belastingen van tollen buyten lants, ende besonder van affnemen van onser beecke nu onlang geschiedt, komende vuytten lande van Loon, van omtrent der moelen geheyten Nedermoelen, tusschen den heerlickheiden *Briede* ind *Boickholt* gelegen, geheiten dat *Kaar*, der gelycken van vuytgeven van gemeinden by onsen rentmeesteren daegelic gehanteert; ind van overvallen onser amptlyden ind dieners, onsen huysluyden haere peerden affvoerende, ind buyten lants voerende mit vast andere ongewoonlickheyden boven guede alde gewoonlickheyden, boven guede alde gewoonten ind herkomen, ons biddende wir sy van den vurs. ind allen anderen nieuwen opheven, die hun boven recht ind reden overkomen weren, off aenkomen moichten, wulden vursien, beschermen ind dair van ontlasten, aengesien die guede

onderdanigheyt, trouwe bystandt, ind behulp die ons die vurs. onse guede luyd ind ondersaeten van beyde der voors. onsen dinghbancken van *Overweert* ind van *Nederweert* mit hoeren lyve ind geuden dickwile gedaen hebben ind noch doen mogen in koemende tyden : Soe ist dat wir voor ons ind ons naekommelingen greven zo Horne ind alle hoeren naekommelingen geloefft ind gegeven hebben, geloeven ind geven dat wir sy nu voortaan ten ewigen dagen toe sullen van allen belastingen van geistlichen geboden vryen soo onse alderen vur ind wir naer bis noch gedaen hebben, oick sullen wir sy by haere paelsteden ind by onser heerlickheit tegens die vurs. van *Bockholt* ind alle andere, ind desgelycken by hoeren vryheyden van tollen behalden nae allen onsen vermoegen , wir willen en sullen oick die voors. beecke onsen vurn. gueden luyden van *Weert* affgenomen by den eerweerdigen ind goede vader, heeren Lodewyck van Bourbon bisschoffen zu Luyck, greven zu Loen, etc. widder werven ind krygen, alsoo dat sy der sullen gebruycken van nu voortaan ten ewigen dagen toe, gelyck sy altyt vur bis in den voors. affnemonge gebruyckt hebben, beheltelick ons dier selver tot onsen grafften, wyeren ind anders te gebrucken, soo dat van alts bis noch herkommen is, ind off in toekomender tijden eenigh gebreck daerin gevele, des sullen wir hon affstellen sonder indracht off wederseggen. Sy sullen oich alle gemeinden binnen der vurs. twee dinghbencken gelegen, dat is die heide, weide, water ind land , broich , bosch ende brant mit des daeraen cleven mach, ten ewigen dagen toe gebruycken, gelyck sy van alden herkommen tot noch dat gedaen ind herbracht hebben, ind besonder alsoo dat wir noch niemants van onsentwegen geene vuytlendige, die op ten dach van huyden niet daer geregtiget en syn buyten dese vurs.

onsen dinghbancken woenaglich, in desen vurs. gemeinten komen noch genieten laeten, noch egheine placken daerinne vuytgeven en sullen dan den gheenen die selve binnen *Weerd* geyn erve en hebben, ende dat by onsen rentmeister, schepen ind dat meiste deil van de naebuereu tot eenen halven bouure toe, ind daerenboven niet, het en sye by goitduncken van onsen gericht, ind by consent vander gantscher gemeente van beyden bancken. By alsoo dat hy 't gegeven erve totter timmerstadt binnen jaers betimmeren sall, ende off hy des niet en dede, off naderhandt die timmeringe affbrecke soo sullen die nagebuyren dat gegeven erve wider in mogen treden, sonder tegen ons off onse erven ind nakommelingen in eeniger wyse te misdoen. Voirt soo en sullen wir ofte onse erven ind naekomelingen, noch unse amptluiden ind dieners onse voors. geude luyden van *Weert* geine perden zelfs noch laeten, noch doen affnemen, noch mit gebode dair oever beswaeren in eenige reisen ofte ryden buyten landt, ind des gelycken van onse jegeren, valckeneren, ind weidluyden laeten overvallen, gelyck bewylen hie bevoir in onser tydt geschiedt syn mach, dan van alts herkommen ind gewoonlick is geweest, beheltlick dis voors. is, stadthaldende voirt onser hoogheit ind heerlickheit van dienst, soo unse vursaten vur ende wir nae altyt herbracht ind beseten hebben. Voirt so sullen wir und onse nakommelingen onsen geuden luden van *Weert* laeten gebruycken, ind sy behalden by hoeren brieven ind siegelen, hun by onsen vurvaederen verleent ende gegeven, beheltlick des hier vurs. is, stadthaldende van den gemeinten vuytte geven tot der timmerstede, ind voirt by hoeren lantrechten, banckrechten ind in alle andere gueden herkomen, gebruyck, besittende gewoenten voirgereurt ende gespecificeert, ende allen anderen ge-

woenten hier niet gereurt ende gespecificceert, die men tot nochtue van alts herbracht, gebruyckt ende beseten heeft, ind Godlicken eerlick syn sall, van nu voortuen als voor besiegelde privilegien ind rechten ten ewigen dagen toe, vast ende stedich sullen halden, gelyck off wir hor des segell ende brieff hadden gegeven, ind alle sonder indracht off arglist. In oirconde ende getuygennisse der waerheyt alre puncten ende clausulen voors. hebben wir Jacob Greve zo Horne, heer zo Altenae, zo Corterschem ind zo Cranendoncq, etc. vurs. onsen siegel vur ons, onse erven ind naekommelingen onder aen diesen tegenwoordigen brieff doen hangen ende denselven mit onsen gewoonelicken hantteycken geteickent ende gesubscribeert ende voirt bevolen ende gebeden onsen lieven ende getrouwen Goort van Erp, genaempt van Werreberg drost in der tyt ons lants van Horne, Joannes Schinvelt, scholtis in der tyt zo Weert ende Hermanus van Loepelheim rintmeister in der tyt ons lants van Hoerne, dat sy ihre ziegelen by onsen zegel ter mehre konden ende vestigheyt van den puncten ende clausulen voors. aen diesen brieff willen hangen, dat welck wyr Goort van Erp, genaempt van Werrenbergh, drossaert in der tyt des lants van Hoerne, Joannes van Schinvelt, scholtet in der tyt zo Weert ende Hermanus van Loepelheim, rintmeister in der tydt des lants van Hoerne, want ons die vurs. puncten ende clausulen kenlick syn alsoo geschiet te wesen, gerurten bevele en begeerte ons genedigen jonckeren alsoo gedaen ende onse segelen by segel ons gnedigen jonckeren hyr onder aen desen brieff gehangen int jaer ons Heeren duysent vier hondert twee ende tachtich, dry en twintigh dage in februario. *Was onder-teeckent. J. HORNES.*

IV.

Steyn op de Maas.

De rijksheerlijkheid Steyn, waarvan wij een kleine schets in het achste deel dezer publicatiën • geleverd hebben (1) schijnt geen geschreven »costuymen» bezeten te hebben. Zij volgde, gelyk de meeste rijksvrijheerlijkheden, de algemeene wetten van het Duitsche keizerrijk.

In de eerste helft der vorige eeuw waren, zoo wel bij de leenkamer als bij het schepengerecht van dat dorp veelerlei misbruiken ingeslopen, die nadeelig werkten op de welvaart der ingezetenen en krenkend waren voor de rechten en voorrechten van den regeerenden landsheer. Om aan dezen ongunstigen toestand een einde te maken, schreven de heerschende heeren, Frederik Willem en Gerard Willem van *Kinsky*, den 27 Juni 1747, wellicht onder medehulp van den toenmaligen drossaart, een Reglement uit op het rechtswezen der Heerlijkheid.

Dit Reglement in zes hoofdstukken ingedeeld, handelt over het leenwezen, over de crimineele gedingen en de fiscale zaken, over de civiele rechtsspraak en het gemeentee en armwezen.

Bijzonder merkwaardig daarin zijn, onzes inziens, de volgende bepalingen:

In crimineele zaken mocht de beklagde niet speciaal onderzocht en nog minder gepijnigd worden, dan na schriftelijk bericht en bekomen bevel van den landsheer. In zaken van appel mochten de partijen niet in hooger

(1) JOS. HABETS, *Het huis en de vrye ryksbaronie Steyn op de Maas.* Publ. etc. du Limb. VIII p. 108—153.

heroep treden, wanneer de betwiste zaak de som van 200 gulden brab. niet overschreed. En in geval er redenen tot appel aanwezig waren, hield de gebiedende heer zich het recht voor, om de partijen te zenden óf naar den keizerlyken schependoel van Aken óf naar eene commissie van appel, door hem benoemd. Ook moest jaarlijks, tot twee reizen toe, het register der boetgelden den landsheer worden voorgelegd, ten einde te onderzoeken of de strafgelden billijk waren toegepast.

In deze bepalingen liggen, óngetwijfeld, veel gezonde opvatting en praktische zin; minder doordacht echter schijnt ons de maatregel, die het derde hoofdstuk sluit. Daarin wordt de hoogduitsche taal uitsluitend bij de rechtbanken van *Steyn* toegelaten, terwijl de Nederduitsche en Vlaamsche stukken voor onbruikbaar worden verklaard.

Hoe weinig bijval deze maatregel bij de inwoners van *Steyn* gevonden heeft schijnt genoegzaam te blijken uit het feit, dat het Reglement uit 1747, om het meer bruikbaar te maken, in het vlaamsch vertaald en alom onder de bewoners verspreid werd. Het exemplaar, dat wij hier in het licht geven, hebben wij te danken aan de vriendelijkheid van den WelEerw. Heer J. L. Mulleners, kapellaan te *Steyn*.

**Reglement der ryksbaronie Steyn waernaer sich
Drost, vicedrost, schepenen ende secretaris in
leen-, justitie- en gemeentesaecken hebben te
richten, met eenen vernuewden taxt van
hunnen judiciaire en extrajudiciale
gebueren of rechten.**

(1747.)

Wy Frans Frederik en Geraerd Wilhelm vryheeren van Kinsky, ryx- vry- bannerheeren der immediaten ryx- vrye heerlyckheid *Stein*: Dewyl wy misvergeneught hebben waergenomen, dat eenigen tydt geleden, soo wel by onse leencamer als gerichte allerhande misbruecken syn ingekroopen, en veelderhande soo wel ons ende onser landtheerlycke voorrechten, als die onderdaenen naerdeelige en beswaerlycke verordeningen ontstanden, niet weeniger over die gerichtelycke en buyten gerichtelycke genomene behooringen en over die verdeelinge onder die gerichtspersonen klachten gevoert syn worden, soo hebben wy tot deszelfs geheele ontheffinge oock herstellende goede ordere een nieuw Reglement opgericht, bevelen oock onsen drossaert, vice-drossaert, schepenen en secretaris op het aldernaetsten dit te houden, en desen reglement in alle stucken en punten op het zorgvuldigste naer te koomen en naer te leven, oock opdat daer mede hetselve tot jedermans wetenschap en naerachtige des te beter magh gelangen jaerlyx by houdender voogtgedinge oopenlyck te publiceeren en voor te lesen. Gegeven op ons ryx-vryheerlyck sloot van *Stein* den 27 Juny 1747.

§ I. *Van de feudalia of leenen.*

1. Dese onse ryx-vryheerlycke leenkamer sal allemael met onsen drossaert of vice-drossaert, als leenstathouders, dry verscheyden schepenen, die te gelyck *pares curiæ* of leemannen syn, en oock door onsen leen-secretaris besadt syn.

2. Des diensdaghs van veertien tot veertien daegen, als des morgens *ordinaria judicia* of ordinair gerichtdag syn, sall die leenkamer altemael des naermiddaghs om twee uyren en sulx op desen onsen sloot gehouden worden.

3. Noch onsen leenstadthouder, noch secretaris sal tougelaeten syn die leenboecken ofte protecollen met naer huys te nemen, maer sullen deselve in onse archief bestendig verblyven.

4. Geenen en sal tot leendrager of ophouder aengenomen worden, hetsy dan dat hij den behoorlycken ouderdom heeft ende den leeneedt selven uytswereen sal kunnen. Maer soude dat leen eenen minderjaerigen self toekoomen, soo is het hem toegelaeten door eenen bevochtigden hetselve releveeren te kunnen.

5. Soo dickwyls als eene beleeninge geschiet, moet den ophouder ofte vassael bevoolen worden voor het uytswereen van den eedt een rigtige designatie of aenwysinge van alle spleet-inhebbers en van die onder den leen gehoorige stucken, wie en waer se gelegen, by te brengen, welke alsdan met het meetboek te collationeren ofte naer te syen, en aen den protocol in of op te draegen is.

6. *Ratione des laudemii pro Domino* en van die van een jeder relieff te betaelen staende *jura* of gebuerenissen blyft het by de oude observantie af wie van outs, te weten dat van een groot leen die leenkaemer toebehort 14 gulden Maestrichter cours, maer van een cleyn leen of keurgoodt

7 gulden Maestr. betaelt worde, welcke alsoo syn te verdeelen dat den stathouder daervan twee, jeder leenman en secretaris een deel daervan genieten.

7. Wanneer by die leencamer van leenplichtige goederen opdraghten en aenervingen geschieden, moet dieselve voor leenrechten betaelt worden 7 gulden Maestr., alwelcke wij als hierbovenstaende verdeelen.

8. Wanneer over leengoederen onder die leenlyeden strydt quaem te ontstaen, ofte van jemant een leenbaer goed in aenspraeck genomen wierde, sal op die ordinaire manier van die leencamer vervaren, de citatie by den leenstathouder gesoght en soo den klagher en beklaegden over beyder pretenderende recht vernomen en ten langsten in den dryden termyn die saecke *finaliter* geschieden of geeindigt worden en geenen termyn of andere manieren van procederen gepermitteert syn.

9. Wijle oock by pantbetredingen en insettingen sich verscheiden abuysen vertoonen, waerdoor alleen de onderdaenen op kosten gedreven worden, soe sal deselve alleen in den val van contumacie *ex primo decreto* of in den val van contumacie of ongehoorsaemheydt uyt het eerste decreet plaets hebben, en alsoe dan eenen langer loopenden *terminus peremptorius* van ses weecken aengeordert; maer naer desselfs verloop, die *terminus peremptorius* is soo veel als den termien van versteeck, immissie of instellinge uyt het tweede decreet gerealiseert, den *immissus* of ingestelden voor den waeren eigenaer gehouden en aengeërfd worden.

10. Die *jura immissionis* of rechten van instellinge blyven wy in den ouden taxaet bevindelyck tot 7 gulden Maestr., welcke wie Art. 6 vermeldt te verdeelen syn. Wanneer oock by de leencamer geprosedeert wordt syn die *jura termini* of leenrechten insgelyx of eveneens met 7 gulden Maestr. te betalen en te reparteeren en te verdeelen.

§. II. *Van de criminalia, fiscalia, crimineel- of fiscael saecken.*

1. Wanneer jemant van eenen, die levenslyfstraff naer sich treckende verbreken of overtredinge, inculpeert en geaprehendeert worden is, sal ons gericht die generale inquisitie of onderzoekinge tegen den delinquent of quaetdoender en die omstanden van syne quaede daden of feyten voornemen, maer alsdan omstandelich aen ons berichten, maer geensweegs sonder daerover te voren van ons bekomen orde, met de speciale ondersoeking (geswyge met die tortuer) te mogen voortvaeren.

2. In *fiscalibus* of fiscaelsaecken laeten wy by het tegenwoordig Reglement, dat den drost die kleyne breucken, dat is die onder de drie goltgulden bedragende gelaetten sullen worden. Maer daermede dat onse onderdaenen niet over het behoor gebreuckt mogen worden soo sal aen ons alle half jaeren, 14 daegen nae paesschen en 14 daegen nae St. Michiel, van onsen drost een extract ofte wyttocht toegesonden worden, waerin hy die naemen van den gebreukten, het *delictum* ofte feyt dat hij heeft begaen en die somme wie hoogh hij in breucken geslagen sye worden, in het kort heeft aen te wysen.

3. Maer ist van den eenen of den anderen der onderdanen een *delictum* ofte feyt begangen, hetwelck met een groote breuck, dat is met drie goltgulden te penaliseeren of te straffen, ofte in allen geval noch hooger circumstantie en manier van het feyt; hetwelck toch *ad arbitrium nostrum* of ons goetduncken is te stellen, soo sall aen ons daervoor twee deel, den drost een deel aen ofte tou vallen, waertegen hy oock een deel der kosten wanneer *poena capitis et corporis afflictiva* erkent wordt, te draegen heeft, hetwelck soo veel te seggen is als wanneer eenen aen lyf of leven is te straffen.

4. Die breucken en sullen niet meer, wie tot nu tou geschied is, in die soogenaemde schepensrolle ingeschreven, integendeel een besonder protocol daarvan verveerdigt worden, dewiel deselve ons tegenwoordig gericht geheel niet, maer alleenelyck ons alleen aengaende syn. En bij het houden der breucken verhoort, dat die schepen alleenelyck van onsen drossaert adhibeert worden, sonder dat sy sich eenige cognitie of kennisse in breucksaecken hebben aen te maetigen of aen te nemen.

5. Die *jura* of rechten des breuken verhoort, syn wie van eenen *termini judicialis ordinarii* tot 6 gulden Maestr., en sal daarvan onsen drossaert twee deel, onsen secretaris, dewyl hy alhier geen schryffloon heeft, ook twee deel hebben, de overige twee deel sullen de geheele schepenen hebben voor hunne bysittinge van desen.

§ III. Van de *judicialia* of *rechtsaecken*.

1. Voor ons tegenwoordigh gericht gehooren in *civilibus* of in civiele saecken alle reële en personeele actiën, daeruyt genomen de leengoederen als waertoe onse leen-camer aengeordent is. Daer en sullen oock geene actiën of pretentiën onder 25 gulden Maestr. tot de schepensrolle gebracht worden, sonder dergelycke geringachtige saecken voor onsen drost alleen per *modum mandatorum* of door manier van bevelen, naer vooriger sommaire ingenomene informatie der saecken geeindigt of gescheyden worden.

2. Alle 14 daegen, van dingsdagh tot dingsdagh, des morgens om 9 uren, sal *ordinarium* of gerichtdagh gehouden worden, en alle de schepenen convoceert of byeen geroepen.

3. In desen *ordinario* of ordinaire sullen alle *actus voluntarii* of vrywillige acten en *contentiosa jurisdictionis* of

strydige jurisdictien verhandelt worden, parthiën gehoord, *concordia prævia* senseert of ackoort en vergelyck integaen, getuygen verhoordt, decreten afgedaen, arresten ontslagen of vigoriseert en sententiën soo interlocutoir of definitiet gepubliceert; de *jura* dan deses *termini ordinarii* of de rechten van desen ordinaire moeten int geheel met 6 gulden Maestr., waarvan ieder partie die halfscheyt als 3 gulden te overleggen heeft, betaelt worden; hetwelk alsoo te verdeelen dat den drossaert, uytgenomen de citatierechten dan nog twee, ieder schepen en secretaris hiertegen een deel genieten; maer daer en sal *pro decretis, articulis* of wie het name magh hebben geene besondere rechten gevordert worden. Wanneer immisciën of instellingen te bewercken, grents of limietpalen te setten, schade te taxeeren, oculaire inspectie te houden of iet te besichtigen, wie oock niet weniger als wanneer die archieve ter instantie van partye te openen, of wanneer testamenten by het gericht nedergelacht of van deselve gepubliceert worden, insgelycks als voormomers syn aen te stellen, deszelfs requeningen af te nemen, voor het gericht liquidatie of vergelyck aen te leggen en wat sonderlick *judicialiter* of gerichtelyck moet voorgenomen worden, daervoor sal niet meer als boven gemelde *jura termini ordinarii* of de ordinaire rechten, ad 6 gulden, genomen worden en deselve alsoo verdeelen, als wie hierboven vermeld is.

4. Die soogenoemde gichten of aenervingen en opdrachten moeten *in ordinario* of gerichtdag gerealiseert worden, doch daervoor geene meerdere als voorheen gebruyckelycke *jura* of rechten ad 7 schellingen genoomen en wie in vorigen Artiekel vermeld is verdeelt worden. Van gerichtelycke attestatië syn die ordinaire rechten ad 6 gulden Maestr. te betalen, als wanneer deselve *absque sigillo* of sonder segel begeert worden, *cum sigillo* aber, maer

metten segel sijn daervoor te herleggen 9 gulden en alte-mael wie boven te repartiseren of te verdeelen. Wanneer oock gelder, *adjudiciale depositum* of andersins in gerichtshanden gestelt souden worden, sal daarvan in plaets van *jura*, bij nederlegginge 1 p. en by uytbetaelinge of terug-gaewe wederom 1 p., maer jaerlyx *pro custodia* of bewaer-nisse $1\frac{1}{2}$ p. betaelt worden.

5. Wanneer van partyen eene *extraordinarius* rechtdagh begeert wordt of een clooster of gemeynde in *ordinario* litigeert ofte pleyt, syn die *jura* verdobbelt en naer maet gerangeert en te verdeelen. Maer van *extraneis* of uytländers en worden geene dubbele *jura* genomen, gelyck van sulcke die onder het Roomsche Ryck gehoorig syn, ten waere dat by het gericht der buytēländers van onse onderdaenen desgelyx dubbele *jura* exhibeert of gevordert worden.

6. *Pro termino collationis et inrotulationis actorum* of voor den termyn, collationeeringe en inrotuleeringe der acten, item van publicatie van eene sententie wordt niet meer als wie ordinaire betaelt, en sulx naer meer bevoelen manier gereparteerten verdeelt.

7. Van die gerichtelyck gegevene interlocutoire of definitieve oordeelen sal geene appellatie verleent worden, hetsy dan dat die saeck waerover litigeert of gepleyt wordt eene somme van 200 gulden Maestr. of meer in sich bedroegh. Maer wij voorbehouden ons naerder daer-over te verordineeren of die appellatie aen den schepenstoel van *Aeken* ofte aen seeckere van ons te benoemen Appella-tions- commissarissen devolveeren sal. Onse soo dickwijls hierover ergangene of gegevene orders inhereerende sal voor onsen gericht in geene andere als in de hoogdeutsche Spraeck gehandelt worden, oock geene als in de Provinciën des Roomschen Ryx geadmitteerde *procuratores* of procureurs ter handelingē by den gericht toe te laeten, ande en

daerentegen, alsoo voort af te wysen en in geval van hun of van hunne partiën selfs een Schrift ofte supplicatie in uytlandsche Brabantsche spraek geexhibeert wierde, sulcx terug te geven, en geenswegen voor een paert der acten sal gehouden worden.

§ IV. *Van die gemeente- en paelsaecten.*

1. Onsen drost en gericht moeten eydt-plichtmaetig daerop vigeleeren of letten, dat in geen het aldergeringste stuk, soo wenigh, onse landtsheerlycke rechten, praerogatieven ende hoogheden van in- of uytlanders te nae getreden wordt, alsoock in jurisdictiesaecken, grens- battings- jagd en andere saecken van die naegebuyren den geringsten naerdeel of schade geschiede, maer in dergelycke gevallen alsoo voort ons daerover behoorlyck te berichten.

2. By onse persoonelycke tegenwoordigheyt alhier moeten die gemeenterequeningen voor desselfs afdoen ons van den borgemeester gepresenteert worden, oock jedermael dry persoonen voor den aen te ordenen borgemeester ons voorgeslaegen worden, uyt welcken eenen van ons te benoemen; maer by onse afwesigheyt moet sulcx onsen drossaert of vice drossaert geschieden, denwelcke dan in onsen naem den borgemeester te verordeneeren en te benoemen heeft

3. Die gemeenterequeningen moeten jaerlyx in die van ouds hiertoe gewoonelycke termynen van onsen drossaert en gericht affgenoemen worden, dewelcke daerop dan sterck hebben te sien of te letten, of die inbrengende requeningen en voorderingen in alle stucken richtig syn, daernaer deselve naer billicheyte te modereeren, en besonderlyck daervoor te sorgen dat die gemeente niet met onnoodighe by- of inslagh en gaer te sware schattings-

insettingen nog meer belast worde. Drossaert en gericht genieten daervoor haer gewoonlycke rechten, te weten den droost 6 gulden Maestr. en jeder schepen dry gulden Maestrichter cours.

4. Dewyl oock klaegten syn ingeloopen, dat die gemeente armen-middelen tot behoeff of verpleginge der armen niet recht aengewent en worden, soo sal die armenrequeninge jarlyx in den gewonelycken termijn voor onsen drost en gericht afgehoort worden, en geheel nauw daerop gesien en gehouden worden, dat hierby geen naerdeel en geschiede, integendeel die daertoe gefondeerde middelen aen die armen sonder aensien der personen uytgedeylt sullen worden. Het gericht nogtans sal niet bevoegt syn eenige *jura* daarvan te nemen.

5. Die begeleitenisse der beeck, vloedgraeven, lantweeren, wegen en graeven sal, wie sulcx gebruyckelyck is, in den maent Mey van jeder jaer geschieden en 14 daegen te voeren gepubliceert worden, daermede dat een jeder sich voor schade kan hoeden.

§ V. *Rechten van den drossaert.*

	Guld.	Oord.
Voor jeder citatie of dagement sal hy hebben.	1	
<i>Pro mandato solvendo</i> voor een mandaet van betalinge	1	
<i>Proclamante mandato excecutionis, arresti, impignorationis, citatione ad videndum publicari sententiam</i> af voor mandaten van excecucie, arrest, panginge, voor citatie om te sien publiceeren de sententie	1	
Voor die breucken by besigtinge der waterleydinge, lantweer etc. geniet hy voor jeder velt. Waeruyt hy de schepenen heeft te tracteeren wie van oudts gewonelyck	1	

Van jeder verhoor wanneer saecken onder 25, sommair van hem verhandelt worden . .	2	
<i>Pro vacantia et dictis</i> voor vacatie en dicten, met ingesloten de teeringskosten en peerts-moeiten, wanneer hy in saecken van een stry-dende partie buyten de heerlykheyt vaceert .	6	
In gemeente saecken ofte wanneer deselve collegiën of cloosters aengean.	8	
Wanneer hy in fiscael-saecken, breuken va-ceert per boog	3	
In andere civiel- judiciael- en policiesaecken, per boog	3	10
Als een schepgn buytenlants vaceert. . .	3	10

§ VI. *Rechten van den Secretaris.*

Voor de Extracten uit het Protocoll, per boog.	0	10
Voor copie van eene gerichtelycke aenerken-ninge ofte gicht, voor copie interlocutoire .	0	15
Voor copie van eene sententie.	1	4
Voor insignatie <i>expensorum</i> of der kosten, per boog voor copie van een decreet . . .	0	5
Voor inventarissen per boog	0	10
<i>Pro citationibus</i> of mandaten als hy se allee-nelyck afschryft	0	10
Wanneer hy buitenlants reyst soo veel als een schepen voor syne moeiten	3	10
Voor aenteekeninge van arresten	0	10

